

LAIN MUKAAN.
KAUPPA-LOPO.

KIRJOITTANUT

MINNA CANTH.

HELSINGISSÄ
WICKSTRÖM & KUMPP. JAETTAVANA
1889.

Hinta: 1 m. 50 p.

LAIN MUKAAN.
KAUPPA-LOPO.

KIRJOITTANUT

MINNA CANTH.

HELSINGISSÄ
WICKSTRÖM & KUMPP. JAETTAVANA

1889

LAIN MUKAAN.

KAUPPALOPO.

TOIVATTAVASTI

MINNAN CAUTHE

HELSINGISSÄ

WEILIN & GÖÖS'IN OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA

LAIN MUKAAN.

LAIN MUKAAN

I.

Oli Toikan vaimo vielä kaunis ja pulska ihminen, vaikka hänellä olikin kolme pientä lasta, joiden väliä korkeintaan oli puolitoista vuotta. Mutta ihmekö tuo! Hän vasta juuri täytti kaksikolmatta, eikä kauneus sillä ijällä sentään niin äkkiä lähde. Ei varsinkaan silloin, kuin sitä pikkuisen hoitaa. Ja Toikan Maria tiesi panna arvoa hempeille kasvoilleen ja komealle vartalolleen, sillä niiden avulla hän voitti kaikki puolelleen, erinomattainkin miehet. Tuskin hänen oma Villensääkään olisi hänestä muuten niin paljon pitänyt, se kun vielä oli hänelle yhtä hellä kuin ennen sulhaspoikana ollessaan. Pikkuruisen luulevainen välistä, mutta se ei haitannut vähän vähääkään. Maria melkein tahallaan häntä aina hiukan kiusoitteli, sillä hänestä oli niin hauskaa nähdä, kuinka hän sai tuon terveen ja rotevan miehen vapisemaan mielenliikutuksesta. Ville oli mieheksi muuten tavattoman hyvaluontoinen, mutta tuonlaisissa tilapäissä hän saattoi vimmastua niin, että silmät tulta iskivät. Maria nauroi sydämessään ja antoi hänen tuskitella hetken. Sitten meni viereen istumaan, kietoi kätensä kaulaan, silitteli poskea, tuota karkeata poskea, ja nauroi pois kaikki pahat tuulet. Helposti ne sillä keinolla tavallisesti läksivätkin.

Ville repäisi hänet syliinsä semmoisella voimalla, ettei siinä mikään mahti maailmassa olisi uskaltanut väliin mennä. Ja sitten oli vähällä tukehuttaa hänet rajulla hyväilyllään.

Noinko olisi häntä miehensä rakastanut, jos hän olisi ollut ruma? Kyllä kai! Alla armojen olisi pitänyt ja työtä olisi vaatinut kuin orjalta ikään. Niinpä näkyivät tekevän muutkin miehet, joilla vaan oli kuihtunut ja ennen aikojaan vanhentunut eukko.

Sievemmästi kävi Maria puettunakin kuin toiset. Ne häntä siitä syystä kadehtivat, mutta väliäpä sillä! Itse olisivat kyllä mielellään tahtoneet olla hänen sijassaan. Kadullakin herrat aina pysähtyivät katsomaan hänen jälkeensä ja ellei vaan sattunut hattupäisiä naisia läheisyyteen niin huudahtivat: „helkkaria, kuinka kaunis tyttö!“ Se se aina kutkutti Marian povessa ja veti suuta nauruun. Hän puri huivinsa nurkkaa ja loi viekkaan katseen taakseen, ilman vaan ruojusissaan, että sai hupsut juoksemaan jälkeensä. Eikä enempää tarvinnut, ennenkuin jo seurasivat häntä kiiluvien silmin kuin himokkaat elukat ikään. Ja sekös Mariasta oli hauskaa! Hän kuljetti heitä katua ylös, toista alas, pujahti sitten äkkiä omasta portista sisään ja piiloutui liiteriin. Herrat nlostuivat, kun ehtivät pihaan, eivätkä enää häntä nähneet. Katselivat ympärilleen ikänsä ja aikansa, tirkistelivät ikkunoihin ja aukaisivat kaikkia ovia, mutta harmissaan täytyi heidän vihdoin mennä tiehensä, kun eivät häntä mistään löytäneet. Sitten hän kertoi ilveilynsä kaikki Villelle. Eikä Ville siitä semmoisesta tavallisesti ollut milläänkään, saihan heittiöitä hiukan narrata, ei ne parempaa ansainneet. Nauroi hän vaan makeasti mukaan, varsinkin kun sattui olemaan joku tuttu herra, jolle Maria oli antanut oikein pitkän nenän.

Mutta kerran, mikä hänelle lienee iskenyt päähän, kun rupesi intoilemaan, eikä tahtonut tulla järkeensä enää lain-

kaan. Viime syksynä se oli. Maria oli perunan nostossa silloin tehtailija Oppman'illa. Sai hyvän palkan, paremman kuin muut, sillä „hän oli riski työntekijä“, niinkuin patruuni sanoi. Itse seisoi patruuni uskoa luona ja katseli, kuinka Maria jalkansa avulla työnsi lapion maahan, nosti juuret ylös ja kumartui sitten poimimaan perunat vakkaan. Ei hän sitä työtä niin ihmetellyt, sen Maria hyvin tiesi. Näki hän sen noista pienistä, hehkuvista silmistäkin, vaikkei ollut mitään ymmärtävinään, tekeytyi vaan viattomaksi, kun patruuni koetti häntä mielistellä.

Houkutuksiakin alkoi tulla, mutta niitä ei Maria ollut kuulevinaan. Ei tahtonut loukata kieltämisellä, sillä sitten ei hän ehkä olisi saanutkaan niin suurta palkkaa.

Ja raha oli heille tarpeen. Villen ansiot eivät enää tahoneet oikein riittää, kun perhe lisääntyi. Keväällä he jo yhteen aikaan olivat hyvinkin tiukalla. Lapset sairastivat eikä saanut Ville työtä moneen viikkoon. Silloin tuntui elämä tuskalta. Maria tuskitteli sydämessään, ja katui kerran sekä toiste, että niin aikaiseen oli mennyt naimiseen. Mikä ihme lieneekin riivannut, kun kahdeksantoista vuotiaana jo miehelle läksi. Juuri kuin ei siihen iloon olisi vähemmällä ennättänyt.

Sitten lapsia heti ja niiden mukana surut ja huolet. Muut hänen ikäisensä tuolla leijailivat yhdestä lystistä toiseen. Vaan hän ei tiennyt nuorena olleensakaan.

Niin päin hän silloin mietti. Mutta kesä tuli, lapset paranivat ja Ville sai taaskin työtä. Ei ollut hätää enää. Maria osti itselleen uudet vaatteet ja oli pian yhtä reippaalla mielellä kuin ennenkin. Köyhyyttä ja puutetta hän kuitenkin siitä lähtien kammosi pahemmin kuin ruttoa. Torjui jo kaukaa pois sen ajatuksen, että nuo mahdollisesti vielä toistekin heitä tapaisivat.

Oliko ihme, jos hän nyt halusta otti rahaa, milloin sitä vaan jollakin keinolla sai ansaituksi. Hän palkkasi

pienen kasvavan tytön kotiin lapsia hoitamaan, että itse pääsi perunan nostoon, vaikk'ei sitä tehdessään aavistanutkaan, että se hänelle niin hyvin luonnistaisi. Muille kun maksettiin vaan markka päivältä, hänelle puolitoista. Kyllä-hän akat virnistivät, vilkkuivat tavan takaa patruuniin ja häneen, ja hyvin hän arvasi, mikä niillä oli mielessä. Harmitti se häntä, korvalle olisi tahtonut lyödä mokomia. Mutta patruunia hän ei uhallakaan väistänyt. Mitä pahaa siinä, jos hän laskikin hiukan vallatonta leikkiä ja yhtä mittaa seisotteli hänen vieressään, kun ei kumminkaan sen pitemmälle menty!

Pelästyivät hän kumminkin sitten eräänä päivänä, kun tuo ruoja alkoi tahtoa häntä illalla myöhään tulemaan Puijon rinneelle. Ja niin pani tiukalle, että aivan oli Maria puoli välissä hänen kanssaan. Koetti ensin nauraa ja lyödä leikiksi, mutta hätäantyi jo, kun patruuni alkoi käydä yhä kiihkeämmäksi.

„Herra jumala, olkaa hiljaa, ettekö näe, kuinka kaikki meihin katsovat. Menkää, hyvä patruuni, pois.“

„Lupaatkos tulla? Sitten menen paikalla.“

„Me olemme onnettomia.“

„Minä odotan sinua siellä metsässä, likellä ruutikellaria.“

„Elkää edes katsoko minuun. Väistykää hiukan loitomaksi.“

„Kello kahdeksan säntilleen. Silloin on jo pimeä. Minä vihellen, niin osaat luokse.“

„Antakaa minun olla, hyvä patruuni, antakaa minun olla. Mitä te minusta, toisen miehen vaimosta, onhan teillä muita.“

„Minä en sinua päästä, kuuletkos, en, vaikka sinulla olisi kymmenen miestä.“

„Voi, suuri luoja!“

„Katsos“, hän vilkaisi ympärilleen, „tässä annan sinulle aluksi“ —

Kymmenen markan seteli putosi Marian helmaan.

„Siunaa ja varjele! En minä huoli, ottakaa pois, voi — nyt näkevät, näkevät —“

Hän kumartui alas ja oli uutterasti poimivinaan peru-noita.

„Ottakaa pois patruuni, minä lasken sen maahan, tähän viereeni. Ottakaa niin, etteivät huomaa.“

„Jääköön siihen, ellet siitä välitä.“

„Noin suuri raha. Mitä ajattelette, hyvä patruuni?“

„Sinua ajattelen.“

„Noin suuri raha! Elkkää heittäkö siihen.“

„Semmoisia saat, jos olet minulle hyvä, monta moni-tuista vast'edes. Tämä oli vaan ensimmäinen.“

„Kuka ajaa —? Herra taivaan, rouvanne! Nyt olemme hukassa.“

„Muista, kello kahdeksan.“

Hän kääntyi levollisena ja astui ikäänkuin rehellisin mies maailmassa rouvansa ja täysikasvaneen tyttärensä luokse, jotka veräjän kohdalla parhaallaan nousivat isvosikan tros-kista alas.

„Pappa, etpäs arvaa, kun me tuomme teille kahvia tänne“, huusi hänelle tyttärensä jo kaukaa.

„Eikö ollut hauska tuuma, pappa? Minä sen keksin, mamma ei olisi tullut sen päälle. Vai kuinka, mamma, sanokaapas?“

Rouva vaan hymyili ja tarttui käsivarteen, jota patruuni hänelle kohteliaasti tarjosi. Nauraen ja puhellen he sitten astuivat pellon pientaretta. Niin hellästi hoiti patruuni rouvaansa, ojan ylitse melkein nosti. Olisipa luullut heitä onnellisimmiksi ihmisiksi maailmassa.

„Voi, katala, mikä olet!“ arveli Maria itsekseen.

Hänen silmänsä kiintyivät seteliin, joka oli siinä vieressä mullalla. Sieppasi sen ja pisti taskuunsa.

„Eihän sitä nyt siihenkään voi heittää“, hän mutisi.

Mutta kumma, kuinka oudolle mielelle hän samassa kävi. Tuli aivan kuin vieraaksi omalle itselleen. Kaikenmoisia ajatuksia, tai oikeammin kuvia risteili hänen päässään. Noita kymmenmarkkaisia hänellä oli aina edessään, jos minne katsoi. Ja sitten hänen ajatuksensa lensivät metsään, tuonne Puijon rinteelle, ruutikellarin kohdalle. Oli pimeätä ympärillä, mutta hän kuuli vihellyksen, puut risahtivat ja —

„Hyi, herra hyvästi varjele!“ hän lausui ääneen.

Maria pelkäsi itseään, teki riivatusti työtä ja koetti ajaa pakosalle tuonlaiset ajatukset. Mutta ne pyrkivät esille aina uudelleen; hän heitti silmänsä vähän väliä metsän rinteeseen, jossa patruuni istui rouvineen ja tyttärineen. Hienoissa vaatteissa nuo naiset olivat, ja kauniita kuin enkelit.

„Minkähän näköinen olisin minä tuommoisessa puvussa?“ arveli Maria, ja päätti huumasi yhä enemmän.

Samalla muistui kumminkin mieleen koti, mies ja lapset. Hän siunasi taas ja päätti kertoa Villelle kaikki. Sen jälestä oli kohta helpompi olla. Hän saattoi nyt vallan tyyneesti katsella, kuinka joivat kahvia siellä metsänrinteessä. Työväellekin annettiin, mutta Maria kieläytyi puolestaan, sillä häntä ei haluttanut mennä heidän läheisyyteensä.

Mutta illalla, kun Ville sai kuulla asiasta, joutui hän semmoiseen vimmaan, ettei ottanut mistään talttuakseen. Haukkui patruunin pahanpäiväiseksi ja antoi Mariallekin aika läksyn.

„Olisit sylässyt häntä vasten silmiä. Että saatoit olla semmoinen vätys. Ruveta nyt kuuntelemaan tuommoista puhetta. Hyi!“

„Herra jumala, minkä minä sille taisin. Enhän siitä voinut pakoontaan juosta, työstäni.“

„Mahdoit sylästä silmille, johan sen sanoin. Mutta sinulle oli kaikki mieleistä. Ehkä siihen ei paljon houkutuksia tarvittaisi, ennenkuin myöntyisit.“

„Ville!“

Maria kääntyi pois, silmäin ympärille ja otsaan nousi puna. Häntä ei naurattanut nyt niinkuin ennen, eikä hän voinut kääntää tätä juttua leikiksi. Harmitti päinvastoin ja suututti; toista kertaa hän ei enää kertoisikaan Villelle kaikkia, koska viitsi olla noin hävytön. Sillä tavallako palkitsi hänen rehellisyytensä? Mitä, jos todenperästä olisi mennyt? Tehnyt tikusta asiaa kaupungille ja lipannutkin metsään. Ettäkö olisi Ville aavistanut mitään?

„Sinä et huomenna enää mene sen miehen perunamaalle.“

„Kotonako sitten istun?“

„Kotona.“

„Entäpä, kun patruuni lähettää hakemaan?“

„Ei lähetä, kyllä pidän siitä huolen. Tänne se kymmen-markkanen!“

„Mitä sillä teet?“

„Huoli siitä.“

„Ville, sinä aijot lähteä sinne intoilemaan? Tästä mahtaa syntyä kaunis juttu. Voi, minä onneton kuin menin sinulle ilmoittamaan koko roskaa. Mutta minä en uskonut sinua noin hupakoksi, en totta tosiaan uskonutkaan.“

Maria herähti itkemään siinä lasta imettäissään ja Villen sydän alkoi pehmetä. Oli hetken vaiti, veti muutamia savuja piipustaan ja mietti.

„Sinä et ole saanut vielä palkkaasi?“ hän sitten kysyi, vaikka sen kysymättäkin hyvin kyllä tiesi, ettei hän vielä ollut sitä saanut.

„En.“

„Kolme päivää sinä siellä nyt olit?“

„Kolme.“

„Tulee neljättä markkaa päivälle. Mutta syyttäköön itseään. Jospa ne nyt sitten kuittaa vastakkain, niin vähemmällä päästään molemmin puolin.“

Maria ei virkkanut mitään, mutta mieli keveni kohta, kun Villen viha lauhtui. Lapsi oli nukkunut rintaan, hän laski sen hiljaa kätkeyeen. Sitten syötti muunkin joukkonsa ja laittoi vuoteet. Heitti aina väliin syrjäkatseen Villeen, joka istui pöydän luona ja imeskeli ruoan jälkeen taaskin piippunysäänsä. Silmät tuijottivat yhteen kohti ja toimesaan hän yhä näytti olevan. Maria riisui ja pani maata. Ei huolinut mennä lepyttelemään.

„Kyllä se hänen mielestään pian haihtuu“, arveli.

Hän ummisti silmänsä ja alkoi noin ilman aikojaan vaan mietiskellä, mitä kaikkia hän olisi ostellut jos — jos —, niin jos kymmen-markkaisia olisi tipahdellut tuolla tavoin joka päivä. Kyllä hän sen hyvin tiesi, ettei niitä enää tipahtelisi, mutta mietiskeli kumminkin lystin vuoksi.

Siihen juttu päättyi. Marraskuun lopussa sitä tuskin enää muistivatkaan; mutta silloin se erityisestä syystä uudelleen juohtui mieleen.

II.

Oli lauvantai-ilta. Maria pesi kammarin lattiata, vanhemmat lapset, neljännellä vuodella oleva Liisa ja Mikko, joka ei vielä ollut täyteen kahtakaan, houkuttelivat pikku Yrjöä. Mutta se vaan juonitteli eikä tahtonut ottaa talttuakseen. Maria ovensuussa hankasi lattiaa että hiki nousi päähän ja torui Yrjöä aina väliin.

„Huutamatta siellä. Hyi, semmoista pahaa poikaa. Antaako äiti sinulle tukkapöllyä, häh? Näytä sille nukkeasi, Liisa.“

„En minä näytä, se repii,“ ruikutti Liisa.

„Eikä revi, ja voithan sinä varoittaa. Elä itke, mutus, elä, elä!“

Mutta „mutus“ kun kuuli äidin äänen, äityi kahta kovemmin huutamaan. Toiset häntä viihdyttääkseen huisivat ja taputtelivat käsiään, hyppelivät ja laulaa rallativat. Siitä syntyi semmoinen melakka, ettei korviaan pitänyt.

Ei Maria kuullut, kun vieras poika tuli sisään, sillä hän sattui silloin juuri olemaan selin oveen, uunin nurkkaa pestessään.

Poika seiso i hyvän aikaa lakki kadessa ja ryki, ennenkuin Maria älysi.

„Hyi, herra siunaa, kuinka säikähdin!“ hän huusi ja nousi ryömyltään ylös polviensa varaan. „Mitä asiaa? Hiljaa lapset, että kuulee puhetta.“

„Patruuni Oppman lähetti sanomaan, että —“

Maria ei kuullut enempää. Hän sävähti punaiseksi ja käsi putosi hervottomana alas. Sitäkö kymmenmarkkasta se nyt lähetti perimään?

„En kuule. — Liisa, herkiä, jumalan luoma, eihän se sinun kiljumisestasi kumminkaan välitä. — Sanomaan, että mitä?“

„Että jos miehenne tulisi käymään hänen puheillaan.“

„Sepä on työssä nyt.“

„Tulkoon sitten illalla työstä päästyään.“

„Kyllä sanon.“

Poika meni. Maria lopetti luottuamisen ja otti Yrjön syliinsä. Lapsen rievut jäivät pesemättä, pölyt pyyhkimättä. Häneltä katosi työinto, eikä hän voinut muuta kuin miettiä ja yhä uudelleen miettiä: „mitä herran nimessä patruuni Villestä tahtoi“. Eikä hän päässyt selville siitä, hyvääkö tuo merkitsi vai pahaa.

Niin pian kuin Ville ovea aukasi iltahämärässä työstä palattuaan, huusi Maria hänelle jo vastaan:

„Kuules, hyvä ihminen, kun patruuni laittoi sinua lakemaan luokseen.“

„Kuka patruuni?“

„Oppman, herra jesta.“

„Vai niin. Mitä hän minusta?“

Ville laski levollisena hattunsa naulaan.

„No, en tiedä. Sitähän tässä kaiken aikaa olen ihmetellyt.“

„Etkös kysynyt sanan tuojalta?“

„En hoksannut. Kun minun vaan pisti päähäni, että sitä hymmenmarkkasta kait se nyt tahtoo periä.“

„Jopa —! Vaikka eihän peijakkaan tiedä. On se ehkä harmittanut sitä vanhaa saituria, kun pani vakaisen rahan menemään.“ Villeä nauratti vieläkin sitä muistellessaan.

„Mutta että hän juuri sinua tahtoo.“

„Niin, tosiaankin —! Eikä, hiidessä, ei hän sitä kymmenmarkkasta peri. Jotain muuta hänellä mahtaa olla mielessä.

„Ehkä pyytää työhön.“

„Sitä ennemmin. — No, tulepas nyt sitten tänne isän syliin. Tule, tule!“

Sen sanoi Yrjölle, joka kädet ojonna pyrki hänelle äidin polvelta.

„Mene vaan. Kyllä oletkin ollut niin paha poika taas, ettei mihin panna. Elä, jumalan luoma, anna sille piippua suuhun, kipeäksi tulee. Niin, nauratko sinä nyt, junkkari?“ puhui äiti.

Toisetkin lapset keikkuivat isän ympärillä. Mikko tahtoi, että isä häntä hypittäisi jalallaan.

„Sinuako, suurta poikaa?“ sanoi isä. „Jopa jo! Hypi sinä vaan omilla jaloillasi.“

Liisankin olisi vielä tehnyt mieli isän syliin, mutta ei hän sentään pyytänyt, kun ymmärsi sen mahdottomaksi. Yrjöllä oli etuoikeus ja Mikolla hänen jälkeensä. „Aika tyttö!“ sanoi äiti aina, kun hän vaan mielitekojaan toi ilmi. Ja niin oli Liisa ruvennut pitämään itseään jo vallan vanhana, semmoisena, jonka tuli vaan hoitaa noita nuorempia ja vastata niistä.

„Otapas tämä nyt taas minulta, niin saan mennä Oppmaniin kuulemaan, sanoi Ville, samalla kun laskee Yrjön Marian syliin ja otti hattunsa.

„Elä viivy kauvan,“ huusi vaimo hänen jälkeensä.

III.

Villellä oli koko pitkä matka kuljettavaa, uudelta kaupungilta satamatorille saakka, jossa patruuni asui. Siinä astuissaan hän ajatteli yhtä ja toista.

„En mene sille miehelle työhön, ennenkuin viimeisessä tingassa, sitten kun en muualta mistään enää työtä saa. Semmoinen nylkyri kuuluu olevan . . . ja tunnoton . . . keksii jos minkä koukun, että vaan pääsee maksusta vapaaksi . . . Vaivainen, joka sen kanssa joutuu tekemiseen, sanoi Kekkosvainaja. Ja niin sanovat kaikki, jotka hänet tuntevat . . . Koron kiskomisella kun on rikastunut, niin arvaa sen jo siitakin minkälainen mies on . . . Ja viimeiseen penniin kuuluu tinkivän aina jos mitä teettää . . . eikä sitäkään vähää saa ulos muuta kuin suurella riidalla . . . Kyllä en työhön rupea, vaikka pyytäisikin. Ennen hakkaan puita . . .

„Eipä sillä — että hän minua nenästä vetäisi kesken, olkoon kuinka kavala hyvänsä . . . pitäisin silmäni auki.

Eikä hän uskaltaisi maksun kanssa vikuroida. Kun teen kunnollisen työn, niin täysi palkka, jumal' aut', siitä tulla pitää, sen näyttäisin herralle. Ja kun ojentaisin ruumiini oikein suoraksi, sanoisin jyrkän sanan ja teroittaisin häneen semmoiset silmät, ettei hän mokomia vielä ikinä ole nähnyt, niin varmaan hänen täytyisi vavista edessäni. Onpa Jumala antanut vahvan nyrkin . . . Mutta ne ovat miehetkin semmoisia vätyksiä monet, ettei tarvitse kuin vähän ärjäsee, niin jo säikähtävät. Hyvähän tuommoisten herrain sitten on menetellä heidän kanssaan aivan oman mielensä mukaan. Mutta tulkoonpas koettamaan tänne . . . tulkoonpas, sanon minä! Kyllä minä opetan . . .

„Istuu siellä vaan ja lihoo. Elää koroillaan kuin hyvä kuningas. Ja raiskaa naisia, hyi! Ei kuulu rouva uskal-tavan nuorta piikaakaan pitää, kun herra sen kohta viettelee. Hyi, kolmasti, hyi! Ja noita sitä yhtä kaikki kumarrellaan ja kunnioitetaan. Rehellinen työmies ei ole ihmisenkään tuommoisen pohatan rinnalla. Ja mikä kumma siinä liene, että vaikka ne eläisivät kuin siat, ja vaikka viekkau-della ja kujeilla itselleen kokoovat rikkauksia, niin ei ne siltä kiinni joudu . . . „Laki on niinkuin laki luetaan,“ sanoo sananlasku.

„Mutta annahan olla! Jos minä sittenkin menisin hä-nelle työhön. Lystin vuoksi, yhden hullun kerran. Sepä kumma ettei rehellinen mies saisi puoliaan pidetyksi . . . Kuin tiedän että minulla on oikeus, niin silloin panen ko-valle, eikä siinä auta, ei laupiaat silmätkään . . .“

Hän seisoi kyökissä ennenkuin näistä ajatuksistaan selvisi. Aivan niin! Vanhoja, äkäisen näköisiä, rumia nai-sia siellä vaan hääri askareissa.

„Nuo nyt varmaankin säilyvät patruunilta“ arveli Ville itseksseen ja hänen täytyi vetää suutansa nauruun.

Näkyivät tietävän, että häntä oli käsketty puheille.

„Menkää toisesta ovesta sinne suoraan patruunin kamariin, eteisestä vasemmalle,“ neuvoivat. „Kyllä hän on kotona.“

Kun Villen piti astua noita leveitä ja komeita sisäportaita ylös, huomasi hän saappaansa olevan lumiset ja kovin kömpelömäisesti raskaat. Ja vaatteetkin, vanhat sarkahousut ja harmaa nuttu, muuttuivat hänen silmissään äkkiä peräti huonoiksi. Mutta vasta häneltä eteisessä tahtoi rohkeus tyyten kadota, kun avonaisesta salin ovesta loisti semmoinen valo ja hienous ja prameus vastaan, että pää kerrassa meni pyörälle. Kruunussa paloi lamppuja ja kynttilöitä, seinämillä seisoi korkeita, viheriäitä kasvia, huone oli kuin yrttitarha tai paratiisi. Ja nuo onnelliset, jotka istuivat pöytien ympärillä, ylpeitä rouvia, nuoria, ihania neitosia kauniissa puvuissaan, — niin olivat kuin enkeleitä... Pianon luona istui eräs ja soitti, toiset puhelivat ja nauroivat

Ville unohti itsensä ovensuuhun seisomaan eikä osannut muuta kuin katsoa töllistellä. Talon neiti kait' se oli, tuo, joka hänet ensin huomasi, koska kiiruhti eteiseen.

„Mitäs asiaa? Patruuniako haette?“ hän kysyi silmiään siristellen.

Vaan ennenkuin Ville ehti saada sanaakaan suustansa, hän jatkoi:

„Menkää tuosta ovesta!“

Ville nosti varoitellen suuria jalkojaan, ikäänkuin olisi hän pelännyt tuon kiiltävän lattian särkyvän niiden alla. Koko hänen ruumiinsa oli lamaantunut, hän tunsii itsensä vieraaksi ja oudoksi tässä ympäristössä. Äskeinen uhka-ylpeys pakeni kuin tuhka tuulessa.

Patruuni käveli edes takaisin kammarissaan, ja eräs nuorempi herra, lieneekö ollut hänen poikansa, istui sohvalla, suuri sanomalehti edessä. Sen takaa hän kerran vaan vilkaisi Villeen, sitten ei pitänyt hänestä enää lukua.

„Te olette Toikka?“ kysyi patruuni.

„Niin olen.“

„Osaatteko hoitaa hevosta?“

„Kyllä.“

„Olen ajatellut lähettää teitä viemään kuormaa Kajaan markkinoille.“

Hän oli selin Villeen ja selaili paperia pöydällä.

„Patruuninko emalla hevosella?“

„Niin.“

„Joko sinne pitäisi milloin lähteä?“

„Maanantai-aamuna.“ Hän heitti syrjästä silmäyksen Villeen ja kääntyi sitten taas papereihinsa. „Pari viikkoa siellä korkeintaan menisi. Ja maksun suhteen . . . antaisin teille kaksikymmentä markkaa siitä reissusta.“

Nuoren herran silmät tulivat esiin sanomalehden toiselta puolen:

„Ä' de inte för mycky?“

Mutta kun vastausta ei tullut, väisti hän lehden taaskin kasvojensa eteen eikä sen koommin mitään virkkanut.

Ville katseli patruunin leveätä selkää ja lyhyttä, paksua niskaa. Hän koetti päästä tajuunsa; kierteli lakkiaan, omaa, tuttua lakkiaan, ja pyyhkäisi hiuksiaan korvan taakse. Mutta selvän ajatuksen päästä ei hän sittenkään tahtonut kiinni saada. Soitto yhä humisi viereisestä huoneesta, ja kaikki oli täällä niin hienoa, että hän vasten tahtoansakin rupesi tuntemaan itseään kovin halpa-arvoiseksi.

Patruuni kääntyi nyt päin.

„No, mitä sanotte? Suostutteko, vai —?“

„Saatanhan minä lähteä.“

„No', päätetään sitten niin. Maanantai-aamuna tulette varhain tänne kuormaa laittamaan.“

Kadulla vasta Ville taas vähitellen pääsi tolkkunsa. Ensin häntä harmitti.

„Voi, perhana“, hän ajatteli, „mikä minulta vei rohkeuden? Ihmisiähän ne ovat nekin, ei sen kummempia. Kahdella jalalla kävelevät, ihan niinkuin minäkin. Hitto vieköön! Siinä seisoin kuin mikä justiin, mitähän sekin neiti minusta ajatteli? No, ihme kumma, että pitää olla semmoinen tallukka!“

„Noh . . . mielelläni sinne nyt kumminkin menen. Enemmän tulee päiväpalkkaa kuin puunhakkuulla, — ja onhan sentään toista kun pääsee liikkumaan . . .“

Hän oli jotenkin hyvällä tuulella kotiin palatessaan. Käski Marian laittamaan kalakukkoa evääksi.

„Ja kaksi viikkoa sinä viivyt poissa?“ kysyi Maria. Aavistus nousi hänelle poveen, joka pelotti ja houkutteli samalla. Miksi patruuni kääntyi juuri Villeen, jota ei tuntenut, ja jota ei koskaan ennen ollut työssään pitänyt? Mutta kun Ville ei näyttänyt mitään epäilevän, karkoitti hänkin sen ajatuksen mielestään ja rupesti hommaamaan evästä kiireemmän takeen.

IV.

Ville yhtyi kauppias Hellmanin rahtimiehiin, jotka myöskin veivät kuormia Kajaanin markkinoille. Tuttuja molemmat, Korhonen Savilahdesta ja Räsänen Sorsasalosta. Heidän seurassaan oli hänen rattosampi ja turvallisempi kulkea, sillä he olivat paljon käyneet rahtia ja Kajaanissa matkustaneet jo monet kerrat.

Sievänlaisessa hutikassa he olivat kaupungista lähteissään. Ville ei ollut mikään juoppo, mutta viisi markkaa kun sai käsirahaa, niin osti hän sillä pullon viinaa kumminkin matkalle. Ryypyt otettiin ja luonto nousi sen verran,

että maailma tuntui keveältä ja ilo tunki esille milloin rallatuksissa, milloin vallattomissa sätkäyksissä ohikulkeville tai tarpeettomissa huudoissa hevosille.

Ville varsinkin riemastui, sillä tämä oli hänelle uutta ja virkistävää vaihtelua entiseen alinomaiseen kirvestyöhön. Sattui vielä lisäksi olemaan kaunis ilma. Aurinko paistoi kirkkaasti ja jää oli kuin peili; maakannaksien yli päästessä pani vaan tinkaa, mutta eihän noita, jumalan kiitos, varsin tiheään ollutkaan alkumatkalla. Siinä kun hän vatsallaan kuorman päällä ojenteli, milloin hiljaa hyräili, milloin rallatteli niin, että Räsänen, joka edellä ajoi, kääntyi irvistäen katsomaan, heräsi hänessä vähitellen rohkeita ja iloisia tulevaisuuden tuumia. Hän päätti hankkia itselleen hevosen, tavalla millä hyvään, vaikka velaksi. Sitten hän rupeisi ajuriksi ja kävisi talven aikaan rahtia. Sillä tavoin hän ansaitsisi enemmän, niin, tietysti paljonkin enemmän. Ja itse pääsisi helpommalla, eihän tämä ollut työtä eikä mitään, hauskaa ja iloista elämää vaan. Sai olla omassa vapaudessaan ja nähdä maailmaa. Toista vellan!

Hän hihkasi riemussaan, sivalsi hevosta piiskalla selkään ja antoi mennä toisten sivu. Päivä oli kirkas, mieli kevyt ja tulevaisuus loisti eteen valoisampana kuin milloinkaan ennen. Ei hätää mitään! Hän heilahutti vieläkin piiskaa, hevonen karkasi kuin syötävä eteenpäin, toiset jäivät pitkän matkaa jäljelle, varsinkin Korhonen, jolla, polosella, oli onnettoman huono hevonen. Kun maakannas alkoi lähetä, hän ajoi käyden, pani tupakan ja odotteli toisia.

Yökortteerissa ei tahtonut Ville saada unta. Hän oli vaan ajavinaan, kun silmänsä ummisti, tunsu, kuinka reki luisti eteenpäin, näki hevosen ja jään, kuuli jalan kopseet, sieramien puhalluksen ja kitinän reen alla. Sitten tuli pelko kuormista ja hevosista, että jos ne kuka vie. Omiaan,

tietysti, etupäässä ajatteli. Tuon tuostakin täytyi nostaa päätä ja kuulustaa, kun luuli ulkona kolisseen. Eikä monta minuuttia kulunut, ennenkuin taas meni katsomaan oliko kaikki paikoillaan.

Muut nukkuivat rauhassa. Kovin olivat huolimattomia Villen mielestä.

„Ihme ja kumma!“ hän päivitteli aamulla, „kuinka sikeässä te makasitte. Ette suinkaan olisi tienneet mitään, vaikka olisivat vieneet sekä kuormat että hevoset.“

Toiset vaan nauroivat.

„Tottumus sen tekee“, sanoi Korhonen. Jahkapahan olet muutamia vuosia käynyt rahtia, niin kyllä opit sinäkin. Luissaan sen meikäläinen tuntee, milloin vaara pyörii.

Seuraavana yönä otti väsymys kumminkin Villestä vallan. Hän oli juuri päässyt makeimpaan uneen, kun Korhonen äkkiä hyppäsi vuoteeltaan ja saimeasti kiroten ryntäsi ovesta pellolle. Räsänen siihen heräsi, töyttäsi Villeä kylkeen ja oli samassa silmänräpäyksessä ulkona.

Ville ymmärsi, että nyt oli paha merrassa. Hän ehätti kuormien luokse; hevoset he arvon olivat tässä talossa saaneet lukolliseen liiteriin. Mutta ennenkuin hän joutui maillekaan, kuului pihasta armotonta huutoa, jyskettä ja tappe-lua. Korhonen ja Räsänen olivat tulisessa kahakassa musti-laisten kanssa, joita koettivat ajaa pois kuormien kimpusta.

Ville sieppasi korennon ovipielestä ja meni hätään. Löi oikeaan ja vasempaan, minkä ennätti ja teki puhdasta jälkeä missä vaan liikkui. Mustilaiset juosta vilistivät metsää kohden; Ville perässä, korento pystyssä. Mutta hän oli paljain jaloin ja puolittain alasti, Korhonen ja Räsänen samoin. Senvuoksi eivät nämä seuranneet, vaan huusivat häntäkin takaisin.

„Anna juuttaiden olla; palellut!“ kuului Korhosen varoitus pihasta, kun Ville jo oli puolitiessä kujaa.

Ei hän tahtonut malttaa. Kovin teki mieli ottaa heidät kiinni ja lyödä kintut poikki jokainoalta, että muistaisivat toisen kerran pitää kyntensä matkamiesten kuormista erillään.

Mutta niitä oli monta siellä edessä päin, hän yksin. Jalkoja sitä paitse poltti pakkanen kuin tulessa. Hänen täytyi perältäkin jättää heidät rauhaan.

Kun hän tuli pihaan jälleen, olivat toiset jo tuvassa. Sinne hänkin aikoi, vilkaisi kumminkin kuormaansa ensin.

Säikähti ja kirosi. Eihän se ollutkaan entisellään? Niinimattoa oli revitty peränurkasta, ja kun tutki reikää, näki selvään että sokuritoppa siitä oli viety.

Ei muuta kun takaisin samaa päätä, ja niin tulisessa kiireessä, ettei joutunut edes huutamaan toisia avukseen. Eikä hän heitä kaivannut, ei muistanutkaan; yksin olisi mennyt tällä hetkellä vaikka satoja tuhansia vastaan. Sitä vaan pelkäsi, ettei hän heitä enää saavuttaisi eikä löytäisi. Mutta kun maantielle pääsi, hän heidät jo näki vaimoineen, lapsineen ja kaikkine rössyineen. Pian mustilaisetkin hänet älysivät, ottivat ensin juoksua eteenpäin, mutta pysähtyivät sitten äkkiä, jättivät tavarat ja huonomman joukon paikoilleen, ja kääntyivät itse takaa-ajajaa vastaan.

Ottelu syntyi, kamala ja kiukkuinen. Etempänä vaimot uhkailivat ja parkuivat, lapset itkivät hätääntyneinä. Mutta miehet purivat hammasta iskivät toisiinsa kiinni, kiroilivat ja kiehuivat vihasta. Ville huutoi korennollaan kuin karhu, mutta erään mustilaisen kädessä välähti puukko. Ei hän sitä huomannut, vaan kun selkää rupesi kuumentamaan, ymmärsi hän saaneensa haavan. Voimat samassa vähenivät, hän lyötiin maahan ja korento putosi kädestä. Niskaa kylmensi ja jalkoja; korvissa humisi, silmät pimenivät. Mustia haamuja liikkui ensin ympärillä, etenivät sitten ja katosivat.

„Jokohan kuolen?“

Se oli viimeinen ajatus, joka nousi hänen mieleensä. Mutta sekin sammui pian, kaikki raukesi ja pysähtyi kuin hiljaiseen uneen ikään.

Sillä välin mustilaiset kiireesti pakenivat. Sokuritopan jättivät jälkeensä, ettei heitä ajettaisi takaa eikä tunnettaisi samoiksi, jos kiinnikin saataisiin. He vainusivat jo liikkettä talosta.

Eivätkä he siinä pettyneet. Kahakka oli kuulunut tupaan, Korhonen ja Räsänen arvasivat Villen olevan hädässä.

„Sitäkös hän sinne meni. Sitäkö jo vaan!“ kiukkuili Räsänen, joka juuri parahiksi oli heittäytynyt vuoteelleen.

Nousi kumminkin ylös ja veti saappaat jalkaansa.

„Avuksi täytyy lähteä. Kiireemmän takeen. Vähissä tappavat vielä; sanoi Korhonen ja suti päälleen vaatteita minkä ennätti.

Pystyssä oli pian talon omakin väki, lapset vaan vetivät rauhassa untaan ja muutamat vaimot käänsivät siunaillen kylkeänsä eivätkä välittäneet nousta, kun näitä tämmöisiä jumalattomia menoja tavan takaa sattui siinä tienposkessa.

Miehet hyökkäsivät pihalle, mutta silloin oli melu jo hälvennyt. He pysähtyivät kuuntelemaan, luulivat ensin rusahtelevan vielä kauvempana tiellä, vaan sitten oli kaikki hiljaa.

He menivät kumminkin sinnepäin, löysivät Villen tiepuolesta hengettömänä ja vähän etempänä sokuritopan; muuten ei kuulunut eikä näkynyt enää niin mitään.

Ville oli vielä lämmin; he kantoivat hänet tupaan penkille ja kaatoivat viinaa suuhun. Alas se meni. Sitten hän jo alkoi huokuakin ja aukaisi silmiään. Mutta tajussa hän ei ollut, sen kohta huomasi, ja selvää oli myöskin, ettei hän seuraavana aamuna matkalle kykenisi.

Kuorma oli toimitettava ajoissa perille, siitä tunsivat toisetkin olevansa vähän niinkuin edesvastauksessa, kun olivat kerran yhtä matkaa kulkeneet. Läheisestä mökistä saatiin mies, ja ennen päivän valjettua he taas läksivät taipaleelle. Ville ei vielä silloinkaan tiennyt maailmasta mitään. Hän vaan pyörtyi pyörtymistään, yhä uudelleen. Vähän aina saivat virkoamaan välillä, kun panivat milloin viinaa, milloin Hokmannia suuhun, mutta hetken päästä kun katsoivat, oli hän jälleen tainnuksissa.

Veri oli lakannut vuotamasta, sillä vaimoväki oli tuonut riepuja, joilla sidottiin haavat kiinni. Niistä oli yksi pahin; se oli vasemman olkaluun alapuolella ja näytti menevän hirvittävän syvälle. Pulppuamalla siitä alussa tuli verta ja kauan sieti hautoa kylmällä vedellä ennenkuin saivat sen verran taukoamaan, että voivat panna siteen päälle.

Kun Korhonen ja Räsänen olivat valjastaneet ja laittaneet kuormansa taas kuntoon menomatkalle, tulivat he vielä kerran sisään Villeä katsomaan. Seisoivat siinä kotvan aikaa penkin luona ja odottivat, että hän avaisi silmänsä. Mutta ei hän avannut. Kalpeana vaan makasi ja hiljaa huokui.

„Tuskin hänestä enää kalua tulee“, arveli Räsänen.

Molemmat antoivat markan omista rahoistaan talon välle, pyysivät hoitamaan ja lupasivat palatessaan tulla katsomaan.

V.

Siinä kun Maria evästi Villeä matkalle, heräsi hänen mielessään hauska tuuma. Mutta ei hän virkkanut siitä Villelle mitään; arveli, että sittenpä hän saa suuret silmät, kun kotiin tulee.

Hän, näet, aikoi laittaa kankaan Villen poissa ollessa, lankoja hänelle kyllä annettaisiin velaksi rouva Mikkolan lankakaupasta, kun siellä oli tuttu puotilainen. Sitten hän talvimarkkinoissa sen möisi, saisi hyvät voitot, maksaisi velkansa, ottaisi uutta ja kutoisi yhä pitemmän kankaan kevätmarkkinoiksi. Sillä tavoin hän ansaitsisi rahaa oikein hyvin ja hoitaisi lapset samalla, kun ei tarvinnut mennä kotoa pois. Peränurkkaan hän raivaisi tilaa kangastuolille, siirtäisi sängyn paremmin oven suuhun ja pöydän ikkunan alta syrjempään. Kaikki hän sen jo sunnuntaina mittaili silmillään valmiiksi ja toivoi vaan, että maanantai-aamu valkenisi, Ville lähtisi matkalle ja hän pääsisi tuumiaan toteuttamaan.

Ei Ville huomannut mitään, vaikka hän koko ajan oli tavattomasti ajatuksissaan. Lieneekö ollut niin kiinni omissa asioissaan, taikka luuli ehkä Marian vaan hänen lähtöään surevan. Kaiketi se olisikin häntä huoletuttanut muussa tapauksessa ja yksin jääminen tuntunut ikävältä, kun ei ollut siihen vielä tottunut, mutta nyt kangas-homma pyöri mielessä niin, ettei joutunut muuta ajattelemaankaan.

Tuskin oli Ville ehtinyt ajaa portista ulos, ennenkuin Maria jo juoksi pihalta takaisin kammariin, sieppasi nutun päälleen, satoi kengän-nauhat kiinteämmälle ja varoitti lapsia olemaan siivolla sillä aikaa, kuin hän käväseisi kaupungilla.

Kadulla tuli häntä ensimmäiseksi vastaan eräs ilkeä, vanha eukko-rutale, jota sanottiin „maailman äidiksi“, povari muuten viraltaan ja suuri rolli.

„Pahuus!“ arveli Maria, „enköhän käänny takaisin?“

Sillä hän muisti tuon vanhan taian, että pahaa se tietää, kun naisihminen ensin vastaan tulee. Ei hän sentään malttanut kääntyä, vaan jatkoi matkaansa, kun kerran tiellä oli. Mutta ilkeän vaikutuksen häneen tuo tapaus teki, eikä hän enää ollut varma lainkaan hyvästä menestyksestään, kun astui puodin ovesta sisään.

Anna — se oli puotilaisen nimi — tervehti häntä iloisesti niinkuin ennenkin, ja Marian mieli kävi taaskin rohkeammaksi. Hän selitti asiansa. Mutta silloin muuttui Anna totiseksi, pudisti päätä ja alkoi panna tiskillä olevia vaatepakkoja kokoon.

Hän ei uskaltanut, rouva oli kieltänyt velaksi annon.

„Eikö panttiakaan vastaan?“

Maria ajatteli vihkimäsormustaan.

Ei, senkin oli rouva kieltänyt. Niistä oli vaan vastusta, usein jäivät vuosikausiksi lunastamatta.

„Kyllä minä varmaan —“ vakuutti Maria.

„Niin, kaikki antavat kauniita lupauksia ottaessaan, mutta harvat pitävät maksusta huolen.“

Marian täytyi lähteä pois sinä hyvänään. Hänen mielensä oli niin paha, että tahtoi melkein itkettää. Hitaasti hän astui pitkin matkaa kotiapäin ja mietti mikä keino häntä nyt auttaisi. Sillä hän ei millään tavalla voinut luopua tuosta kankaan tuumasta, kun hän sen kerran oli saanut päähänsä.

Ajatteli, että jos hän muualta pyytäisi rahaa lainaksi sormuksellaan. Mutta kalliin koron ottaisivat eivätkä antaisi kuin puolen arvoa. Sen vertaisella ei päässyt yrittämäänäkään.

Tutuilta? Hän muisteli jokaista erikseen, mietti moneen kertaan päänsä ympäri, vaan siihen päätökseen hän lopulta tuli, ettei ollut toivoa kenestäkään.

Tuli kotiin ja koetti saada koko asian mielestään pois. Olipa hänellä työtä muutakin, lasten vaatteita sieti paikata, sukkia parsia ja ruokaa hommata; varmaan ne raukat jo olivatkin nälissään, kun hän ei malttanut heitä syöttää ennenkuin läksi.

Hän laittoi uuniin tulen, pesi padan ja pani perunoita kiehumään.

Lapset leikkivät perällä huonetta, Yrjö oli kätkyessä, Liisa taputteli käsiään hänen vieressään ja puheli.

„Kato, kato, äiti keittää ponnaa. Ai, makeata, ai Yrjökin saa, kun on kiltti, saa, lapsi, saa, saa!“

He sanoivat, näet, perunoita ponniksi.

Kun Maria oli laittanut perunat tulelle, jäi hän siihen uunin viereen istumaan. Katseli valkeata, kuinka se paloi ja perunoita, jotka kuulsivat pyöreinä ja puhtaina veden alta. Hän oli ostanut ne syysmarkkinoilta ja saanut huokealla. Sillä kymmen markkaisella, jonka —.

Hän puhalteli uuniin, että se paremmin syttyisi.

Ei hän nyt missään tapauksessa kääntyisi patruuniin, jätti ennemmin sikseen koko kangas-puuhan. Olipa hänellä työtä muutakin, lasten vaatteet ja sukat . . .

Tuli leimahteli korkealle padan ympärillä ja vesi porisi.

Kyllä patruuni ne hänelle varmaan mielellään lainaisi, mitäs se hänen rahoissaan tuntuisi. Eipä hän entisestäkään vihaa kantanut, koska otti Villen työhön. Hyvä mies hän mahtoi olla yhtä kaikki, vaikka häntä moitittiin. Mutta ei häneen sentään sopinut kääntyä, Villekin pahastuisi. Kuinka hän uskaltaisi sitä hänelle tunnustaakaan?

„Äiti, anna ponnaa —.“

Mikko seisoi takana ja repi häntä nutusta.

„Odota, jahka kiehuu.“

Mutta lapsella oli nälkä, hän ei enää talttunut, vaan alkoi vänistä.

„Tuossa kakkua, hekä, syö sitä ensi hätään.“

Mikko istui lattialle äidin viereen, haukkasi kannikkata ja kaivoi aina välillä pehmeätä paikkaa sormellaan. Yrjö kitisi, Liisa liverteli. Maria istui yhä samassa asemassa. Perunat halkeilivat, hän ei sitä huomannut. Mutta Liisa sen älysi kätkyen luota, sillä hänen silmänsä kääntyivät tavan takaa Yrjöstä porisevaan pataan.

Hän muuttui hiljemmäksi ja odotti eikö äiti jo nostaisi sitä tulelta pois. Vaan äiti kun ei hievahtanut, hän viimein muistutti:

„Äiti, ne jo halkielevat.“

Maria heräsi kuin unesta, huokasi syvään ja suoriisti itseään.

„Jopa tosiaan“, hän sanoi. „Nyt lapset saavat ponnaa.“

„Ponnaa, ponnaa“, huusi Mikko, nousi kiireesti ylös lattialta ja hyppeli ilosta.

Kun Maria oli syöttänyt lapset ja nukuttanut Yrjön, haki hän paikattavat vaatteet esille. Katseli niitä ja kävi pahoilleen, sillä ne olivat kovin kuluneita. Jos yhteen kohtaan pani paikan, niin toinen jo menisi rikki tuota pikaa.

Hän huokasi. Kädet vaipuivat syliin ja vaate putosi lattiaan. Siitä kankaasta hän olisi saanut lapsillekin vaatteita. Muutamia kyynäriä — ei se olisi mihinkään tuntunut. Olisi ottanut sen verran enemmän voittoa markkinoissa.

Kangaspuita hänellä ei ollut itsellään. Soinisen emännältä oli aikonut ottaa lainaksi, hänellä kun tiesi olevan kahdet.

„Olisikohan tuo antanut?“ hän nyt arveli, „tekisipä mieleni mennä kysymään. — Soma kuulla, olisinko onnistunut edes niitäkään saamaan.“

Soiniska asui siinä lähellä, hän käski Liisan tulla hakemaan, jos heille mikä hätä sillaikaa tulisi. Mikkoa varoitti olemaan hiljaa, ettei Yrjö heräisi.

„Olkaa nyt kilttiä, en minä kauvan viivy“, hän vakuutti vielä ovela mennessään.

Mutta kylässä keitettiin kahvit, eihän sieltä niin pian päässyt. Ja pitkiin puheisiin he joutuivat. Soinisen emäntä tiesi kertoa kummia juttuja. Kettunen oli karannut vaimonsa luota ja lähtenyt laivassa etelään päin erään nahkuri-sällin vaimon kanssa Savilahdesta. Kettuska aikoi mennä Helsinkiin perästä, miestänsä hakemaan.

Maria päivitteli, he päivittelivät sitä molemmat.

„Semmoisia ne miehet ovat! Tekisipä tuon joku vaimo“, he sanoivat.

Eikä tullut kumpikaan ajatelleeksi, että olihan siinä tosiaankin vaimo toisena säikeenä.

Soiniskalla oli kangas parast' aikaa kuteilla, kaunista ristikirjaista mallia, sinipohjaa, punaista ja valkeata rannut. Semmoista olisi Mariakin pannut; loppuun olisi sitten lapsia varten kutonut pelkällä sinisellä, että olisi tullut tummempaa eikä niin liian ottavaa kuin tämä valkovoaltainen.

Hän puhui nyt Soiniskalle kangas hommastaan ja miten se oli mennyt myttyyn. Kysyi olisiko saanut häneltä kangaspuita lainaan.

„No, veikkonen, mielellä hyvällä“, sanoi emäntä. „Tuollahan ne seisovat joutilaina liiterissä. Ja minulta olisit saanut kaikki verstaat, niidet ja pirran, niitä on minulla jos kuin', enkä niistä mitään hyyriä olisi tahtonut.“

„Ihanko todella? Sinäpä vasta hyvä ihminen“, kiitteli Maria, mutta hän huokasi kohta sen jälkeen, sillä raskasta oli ajatella, kuinka mainiosti kaikki olisi menestynyt, jos hän vaan olisi lankoja saanut.

„Hanki rahaa vaikka kiven kolosta“, kehoitti Soiniska, „ja osta lankoja.“

„Voi, rakas sielu, enhän minä niitä mistä hanki, ja kiven kolosta niitä taitaisin vähin löytää. Elä edes puhu enää, pahaa tekee, kun sitä ajatteleekin. Täytyy heittää kerrassa mielestä pois koko juttu.“

Mutta eihän sitä niin helposti saanut karkoitetuksi. Aina syvemmälle se vaan tunki, mitä enemmän hän koetti sitä vastaan taistella.

Kotimatalla hän tarkasti katseli katukiviä, että jos sattuisi sieltä löytämään jonkun kultarahan taikka setelin. Onni jos olisi sen hänelle potkaissut, useinkin niitä pudo-

tettiin. Herrasväkeä kun tuli vastaan, hän arveli: „noilla varmaankin olisi taskussaan, mutta otapas sieltä.“

Mihin hänen silmänsä vaan tarttuivat kotonakin, täytyi hänen kohta mielessään laskea sen kapineen arvoa rahassa. Eihän niitä paljon ollutkaan, huonekaluja muutamia ja pitovatteita. Ei niitä voinut edes panttiin viedä, ne kun olivat kaikki tarpeellisia. Vihkimäsormus oli ainoa, mutta se taas ei yksin mihinkään riittänyt. Neljä markkaa olisivat ehkä antaneet korkeintaan, — mitä lankoja hän sen vertaisella sai?

Lapset olivat tuskaisia, hän torui heitä. Mikkoa hän lyödä nässäytti pari kertaa sormillekin ja tiuskaamalla hän vaati Yrjöä olemaan vaiti. Mutta ei se raukka siitä mitään ymmärtänyt, näkihän vaan, että äiti oli hänelle vihanen ja tuli pahalle mielelle. Suu hömmäili, vesi tuli silmiin ja hän parahti itkemään.

Marian kävi sääliksi, hän unohti hetkeksi markat ja kankaat, otti lapsen syliinsä ja alkoi viihdytellä.

Viidettä käydessä hän tavallisuuden mukaan laittoi ne jo nukkumaan yöuntaan. Eikä hän sitten oikein tieninyt, mihin työhön ryhtyisi; katseli vielä kerran noita vaatteitakin, mutta viskasi ne harmissaan kohta jälleen pois. Niinhän ne olivat rikki, ettei ollut kuin työn hukka, jos niitä rupesi korjaamaan. „Parasta kuin menen maata“, hän ajatteli, „ettei pala öljy turhaan.“

Hän nousi vuodettaan pöyhimään ja aukaisi ovea ottaakseen avaimen suulta pois, kun kuuli jonkun sieltä hiljaa tulevan pimeästä. Hän säikähti ja yritti huutamaan. Näki sitten, että se oli mies ja peljästyi vielä enemmän.

„Hyi, herra siunaa, kuka siellä? Mitä te tahdotte? Mitä asiaa?“

Vastauksen asemasta tukeva käsi työnsi hänet kynnyseltä takaisin sisään.

Patruuni Oppman seisoi ovella, loi tarkastavan silmäyksen huoneesen, koetteli lukkoa ulkopuolella, huomasi avaimen jo olevan poissa ja näki sen Marian kädessä. Hän hymyili ja veti oven kiinni.

Maria vapisi.

„Mitä patruuni tänne tulee, mitä varten, — mitä teillä on mielessä?“

„Ole hiljaa, ettei lapset herää. Mitäkö tulin? Sinua katsomaan, tietysti, en muuta.“

Hän vaan naurahteli ja meni istumaan.

„Menkää pois, hyvä patruuni, menkää pois.“

„Kas, kas, vai pois sinä minut ajaisit? Etpä ole varsin kohtelias vieraallesi.“

„Teillä mikä lieneekään aikomus. Voi hyvä jumala —.“

„Mitä sinä pelkääät suotta, enhän minä pahaa tee. Vai luuletko minua semmoiseksi hirviöksi?“

„Kun tulette näin myöhällä.“

„Mikä myöhänen, kello tuskin kuutta. Istuhan nyt ja ole ihan rauhallinen. En minä kun tulin katsomaan, jos sinulla on hyvin ikävä täällä yksinäsi.“

Maria asettui pallille istumaan, ja koetti tyyntyä.

„Kerro nyt, mitä olet tehnyt tänäpäivänä.“

Hän puhui levollisesti ja oli tosiaankin vaarattoman näköinen.

„Enpähän minä juuri mitään —“

Hän keskeytti. Kangas juohtui mieleen, mutta viitsikö hän ruveta sitä selvittämään?

„Sano pois. Sinä jotain ajattelit?“

„Niin — ajattelinhan minä — ja miksikäs en sitä voisi kertoakin?“

Hän puhui tuumansa alusta alkaen, kuinka hän sitä oli miettinyt kaiken yötä ja toivonut sen onnistuvan, mutta kuinka se sitten raukesi tyhjään, kun ei saanutkaan lankoja.

Siinä kertoessaan hän kaiken aikaa salaisesti toivoi, että patruuni ehkä tarjoutuisi auttamaan. Hänellä kyllä oli rahaa, ei sen vertainen summa hänen kukkarossaan mihinkään tuntuisi. Pelko katosi; patruuni kuunteli häntä ystävällisenä ja lempeänä. Viimein hän otti taskustaan esille rahakukkaron, laski siitä setelirahan pöydälle ja hymyili.

„Katsopa tuota! Mitä sanot, jos antaisin sen sinulle?“

„Voi, hyvä patruuni!“

Maria vapisi. Hän ei voinnut silmiään kääntää setelistä. Patruuni väisti tuoliaan lähemmäksi.

„Riippuu vaan sinusta itsestäsi. Kun rupeat minulle ystäväksi, niin kyllä rahaa saat. Minä en ole itara tämmöisissä kohdin.“

Hän tarttui kiinni ja veti Mariaa luokseen, huolimatta hänen vastustelemisestaan.

„Elkää, hyvä patruuni, päästäkää, päästäkää —“ hän mutisi ja koetti irtautua. Mutta kun hän väänsi päätään syrjään, sattuiivat silmät taaskin seteliin. Sydän löi, posket hohtivat, ja laimeammin hän vältteli patruunin hyväilyjä. Katse kiinni pöydällä olevassa rahassa hän vaan puolella voimallaan enää pyrki erilleen.

„Voi päästäkää“, hän kuiskaili, „en minä uskalla, en — ihmisiä asuu seinän toisella puolella — kuulevat —“

„Mitäs sitten väantelet suotta. Ole hiljaa.“

Patruuni nykäisi lamppua ja puhalsi. He jäivät pimeään.

VI.

Pitkään meni seuraavana aamuna huoneen siivoaminen. Maria istui pesemättömänä ja kampaamattomana pöydän päässä, nojasi kyynäsvarsia pöytään ja kasvoja käsiin. Hame-

kin reksotti viistossa päällä ja nuttu oli edestä auki. Lapset eivät ääntä päästäneet, sillä hän oli antanut heille sokuripalasia kädet täyteen, että olisivat hiljaa. Niitä he imeskelivät ja nakertelivat. Yrjön suu ja posket olivat kaikki niljaisina ja märkinä, mutta hän nuoleskeli yhä sokurista nyrkkiään ja oli tyytyväinen. Kahviverstaat olivat pöydällä Marian edessä. Hän oli juonut monta kuppia, siksi ettei pannusta enää herunut kun paljasta poroa. Mutta ei hän sittenkään tahtonut virkistyä eikä päästä entiselleen. Liikkumattomana hän siinä oli istunut kauan aikaa. Hartioita vaan välistä puistatti, ikäänkuin olisi vilustanut.

„Ei tästä ole“, hän viimein puhkesi sanomaan ja veti kädet kasvoiltaan pois. Silmät hapuilivat ympäri harmaina ja irtonaisina.

„Ei tästä ole“, hän taaskin uudisti, kiskaisi itsensä pystyyn ja korjaili hamettaan.

Liisa toi luudan ulkoa; hän laittoi vuoteet ja lakaisi lattian. Pyyhki pöydän ja pani astiat paikoilleen. Sitten hän vilkaisi peiliin, säikähti halsistunutta näköään, harmaan-karvaisia poskiaa ja elottomia silmiään. Kiireemmän kautta hän alkoi kammata hiuksiaan, pestä kasvojaan ja muutenkin siistiä itseään.

Kun tuo kaikki oli tehty, aukaisi hän pöytälaatikon. Siellä oli seteli paikoillaan, kaunis kymmenen markan seteli. Hän otti sen käteensä, silitteli nurkat ja katseli sitä tarkkaan kummaltakin puolen. Tällä hän nyt saisi lankoja jos kuin!

Eikä Villen tarvinnut mitään tietää. Kankaasta tulleiksi voitoiksi hän selittäisi kaikki rahan saannit. Hänelle ei mitään epäilyksiä syntyisi. Parempaa ruokaa hän saisi kuin ennen, viljemmältä olisi rahaa vaatteenksi ja muuksi tarpeeksi, vähemmän huolta, miksi hän sitten valittaisi? Oikein jos ymmärtäisi niin —.

Mariaa kumminkin pöyristytti, kun ajatteli, mitä Ville sanoisi, jos vähänkään aavistaisi. Pieksäisi varmaankin, eikä antaisi anteeksi, vaan vihausi leppymättömästi kuolemaan saakka. Minkälaiseksi muuttuisi heidän elämänsä?

Ei hän uskaltanut sitä pitemmälle ajatella, vaan karkoitti kaikki kuvittelut mielestään pois, pisti rahan taskuunsa ja läksi langan oston.

Ylpeänä hän nyt meni uudelleen samaan, rouva Mikkolan puotiin. Niinkö luulivat, että hän tänäkin päivänä tuli heiltä velaksi tavaraa rukoilemaan? Taikka että hän missään suhteessa heidän armostaan riippui? Töin tuskin hän hyvän päivän sanoi, kun ovesta sisään astui, ja itsekseen hän päätti moittia heidän lankojaan ja uhata ostaa muualta.

Sattuipa kumminkin niin, ettei hän päässyt heti kauppoja tekemään, sillä kaksi maalaistyttöä ostivat siinä parast'aikaa villakangasta itselleen leningiksi. Kaunista, kirkasväristä, sinipunervan kiuhtaavaa se kangas oli. Maria sitä katseli ja ihaili. Kun puoti-Anna oli heille neljätoista kyynärää mitannut, ja kääriessään vei vaateen kauvemmaksiksi, oli se sieltä yhä kauniimpaa. Maria ei vielä ikäänään ollut tuommoista leninkiä pitänyt. Alkoi tehdä mieli. Hän katsoi tarkempaan, otti hyppisten väliin ja nosti päivää vasten. Harvaa se tosin oli, melkein kuin harsoa. Mutta eihän sitä pitoleningiksi kukaan ottanutkaan. Parhaimmaksiksi vaan. Ja hänelle semmoinen varsinkin oli tarpeen. Tuli arpajaiset, illanvietot, häät tai muut kestit, niin tuskin oli leninkiä päälle pantavaa. Tuosta kun laittoi, niin moneksi vuodeksi kestäisi hyvällä pidolla.

Hän kysyi hintaa. „Kuusikymmentä penniä“, vastattiin. — Ei kuin kuusikymmentä penniä!

„Neljätoista kyynärää.“ Hän koetti laskea itsekseen, mutta ei saanut selvää sillä ajatus ei juossut.

„Mitenkäs paljon meneekään neljästätoista kyynärästä?“

„Kahdeksan markkaa neljäkymmentä penniä“, vastasi Anna.

Marian sydän sykähti.

„Entä sitten vuoria lisäksi, kolme kyynärää?“

„Yhdensänkymmentä penniä. Yhteensä yhdeksän markkaa kolmekymmentä penniä.“

„Annattekos rihmarullan kaupantekijäiseksi?“

„No, yhden tekevä. Voitte sen saada.“

„Niinpä mitatkaa!“

Anna alkoi puhetta, ilmasta vai mistä lienee ollut, ei sitä Maria oikein tajunnut. Vastasi hän siihen kumminkin parilla sanalla, huomasi itsekkin että ne olivat päin mentyyn ja koetti korjata, mutta sotkeentui eikä huolinut enää selvittää, vaan jätti kaikki sikseen.

Anna nauroi.

„Kovinpa olitte nyt aatoksissanne.“

„Minun niin kivistää päätäni“, hän vastasi, vaikka siinä ei ollut perää vähääkään.

Seitsemänkymmentä penniä hän sai takaisin. Hän sieppasi pakettinsa ja läksi.

Seitsemänkymmentä penniä! Niillä jos ostaisi vehnästä ja kutsuisi Soiniskaa kahville? Että saisi näyttää leninkikangastaan ja kysyä, mitä hän siitä arveli; oliko kaunista hänen mielestään ja huokeata?

Mutta miksi juuri Soiniskaa? Hän kohta rupeisi utelemaan, millä rahoilla se oli ostettu. — Ennemmin sittenkin Katria, joka asui samassa talossa, eikä tiennyt mitään hänen eilisestä rahapulastaan. Hän oli aina niin kateellinen, jos Maria milloin sai uuden huivin tai jotain semmoista. Mitä hän nyt tästä sanoisikaan? Hauskaa olisi nähdä, kuinka hänen sydäntään kaivelisi.

Hän pistäytyi ohimennen leipurissa, laittoi kotiin tultua kahvin tulelle ja pani Liisan hakemaan Katria.

„Terveisiä ja kiitoksia, kyllä tulee ihan paikalla“, kertoi Liisa palatessaan.“

Samassa kiireet, tassuttelevat askeleet jo kuuluivatkin porstuasta ja sisään touhutti lyhytläntäinen, lihava eukko, silmät tiirallaan.

„No, ei minun päiviäni, vai kahvin juontiin! Mikä ihme sinun nyt päähäsi pisti?“ huusi hän jo ovela.

„Ilman minä vaan, kun tässä sattui olemaan hyvää aikaa. Kävin tuolla rouva Mikkolan puodissa ostamassa leninkikangasta, niin sieppasin sivumennen leipurista vehnästä.“

„Vai ostit leninkikankaan? Näytä, veikkonen, minullekin. Vai ostit uuden taas. Eihän siitä ole kauvan kuin laitoit itsellesi — tuon juuri joka on päälläsi.“

„Minäpä kun tarvitsin semmoista parempaa.“

„Herra siunaa — villakangasta totta tosiaan! — No, mitä tuo maksoikaan kyynärä?“

Katrin ääni oikein värisi. Hän nieleskeli, kävi hie-
man kalpeaksi ja suupieliin ilmestyi syvät juovat. Selvään näki hänen kasvoistaan, kuinka kipeästi häneen tuo leninki koski.

Maria nautti hänen tuskastaan ja koetti sitä yllyttää yhä suuremmsksi.

„Markka kaksikymmentä, oliko kallista?“

„Onpa sillä hintaa. Markka kaksikymmentä? Montako kyynärää? Neljätoista! Voi, ihmettä! Tuleehan se leninki maksamaan kappaleen toista kymmentä markkaa!“

Hän vihelteli ja heilutti päätään.

„Ja mitä tekee työmiehen vaimo tuommoisella? En ihmeeksi ilkiäisi päälleni panna. En vaikka. Luulisivat vielä miksi hyvänsä.“

„Sepä kumma! Vai et ilkiäsi panna päällesi. — Kyllä minä panen. En häpeä ollenkaan.“

„Etkö pelkää pahoja puheita?“

„Mitä tarkoitat?“

„Niin, näes, ihmiset ovat aina valmiit selittämään asiat pahoin päin, tiedäthän sen. Ja kun sinä yht’äkkiä rupeat noin koreilemaan, niin voivat arvella yhtä toista.“

„Ooho! Mitä ne siitä osaisivat arvella?“

Maria punastui ja kumartui alas ottamaan jotain pöytäkaapista.

„Näkyvät ne osaavan, kun vähänkään vaan saavat syytä. Ja tässä kohden — niin, täytyyhän itsesikin myöntää —.“

„Mitä sitten?“ tiuskasi Maria suuttuneena, kun ei toinen tahtonut jatkaa.

„Että kummalta tämä näyttää. Ei työmiehen vaimolla tavallisesti riitä varoja tuommoiseen koreilemiseen, eikä sitä juuri kaikki viitsikään, sitä kun tavallisesti pidetään huonona merkinä. Mutta tee kuin tahdot, en kiellä enkä käske.“

„Sanokoot mitä hyvänsä, minä piittaan siitä viis. Jopa käskisi — ruveta kaikkia kuuntelemaan. Juorutkoot niin paljon kuin tahtovat, minä vaan uhallakin koreilen, sillä se on omassa vallassani, ei liikuta ketään, kävin puettuna niin tai näin. Heidän kukkaronsa ei siitä kulu.“

„Eipä suinkaan. Ei — eipä suinkaan.“

„Mutta niiden käy kateeksi. Siinä koko juttu, kyllä minä ymmärrän.“

„Ethän vaan luule, että minä sinua kadehdin?“

Maria nyrpisti huuliaan, heilautti päätään eikä virkkaanut mitään.

„Siinä toki erehdyt! Minä en ikinä maailmassa tuommoista päälleni panisi, vaikka ilmaiseksi saisin, saatikka että sitä vielä toiselta kadehtisin. Ei veikkonen, minun puolestani voit huoletti laittan itsellesi vatteita vaikka silkistä ja sametista.“

Katri puhisi vihasta ja pauhasi niin, ettei Maria saanut suun vuoroa. Hän koetti parastaan, huusi minkä jaksoi, mutta toisen ääni vei voiton kumminkin. Riita yltyi, molemmat puhuivat yhtä aikaa, sättivät toisiaan minkä ennättivät, eivätkä säästäneet karkeita haukkumasanoja, joista heillä olikin runsas varasto.

Lapset kuuntelivat silmät ja suut avoinna, Yrjökin yksin ihmetteli ja oli koko ajan hiljaa kuin muuri.

„Laita tästä luusi, taikka potkaisen sinut pellolle!“ huusi Maria lopulta ja avasi samalla vieraalleen oven.

„Kyllä menenkin, enkä tuon koomin kynnyksesi yli astu, mokoma ruoja!“

Katri touhutti pihan poikki omaan asuntoonsa ja säpätti kuin palava kataja pitkin tietä mennessään. Pysähtyi pari kertaa ja huusi taakseen karkeimman sanan, minkä keksiä voi, mutta Maria ei sitä enää kuullut, hän kun oli jo paiskannut ovensa kiinni.

„Sen siitä nyt sain! Vehnäs-kahvit juotin heittiölle vielä. Kyllä en vasta kertana —“ porisi Maria itsekseen ja oli äissään. „Mutta mitähän juttuja se minusta laittaa tämän perästä?“

Hän alkoi vähitellen katua kiukkuaan, sillä Katri oli noita pahasisuisia ihmisiä, joita on vaarallista pitää vihamiehinä. Semmoisten kanssa tuli aina olla mielin kielin, muuten heitti heistä vastuksen. Maria päätti jo huomissa päivänä lepytellä Katria jollakin keinoin, laittaa esimerkiksi pannurieskaa ja viedä hänelle siitä palanen eikä olla niinä miehinäkin, että he muka riidassa olisivat keskenään.

Vaan sinä iltana vielä sattui semmoista, joka teki tuuman tyhjäksi. Oli myöhäinen yö, kun hän hiljaa aukaisi oven ja laski patruunin menemään. Ulkona pilkkoisten pimeätä; hän katsasti ovenraosta, kun patruuni laskeutui portaita alas. Silloin sujahti nurkan takaa äkkiä ihminen

esiin, repäisi nuttunsa alta palavan lyhdyn, valaisi sillä patruunin kasvot ja räjähti nauruun.

Se oli Katrin ääni! Marian löi jalat hervottomaksi, hän veti kiireemmän takeen oven kiinni ja paiskaantui suulleen sänkyyn. Niin hän vapisi kuin lankavyyhti eikä kyennyt kotvaan aikaan ajattelemaan mitään, huokui vaan ja voivotteli, ja kierteli itseään toiselta syrjältä toiseen.

„Ville saa sen tietää, ei auta mikään, hänelle sen ilmoittavat heti ensimmäiseksi! Voi, onnetonta minua!“

Ei hän saanut unta koko pitkään yöhön. Ja seuraavana päivänä hän ei uskaltanut liikkua paikaltaan. Liisan antoi tuoda puita ja kantaa roskat ja tunkiot pois, muuta ei hänellä ollut ulkona toimitettavaakaan, sillä aamulla pimeään aikaan hän jo oli hakenut kaivolta veden siksi päiväksi.

Hiljaisena ja puhumattomana hän hoiti lapset ja teki välttämättömmät askareet. Tavattoman äänettömiä he sinä päivänä olivat kaikki. Lapset oudoksuivat, kun ei äiti heille pakissut niinkuin ennen, ei torunut eikä houkutellut liioin. Heiltäkin meni iloisuus ja rohkeus, eivät pienemmätkään uskaltaneet ääntä päästää, mutta Liisan silmät kääntyivät tuon tuostakin aina äitiin. Iltapuoleen kun Maria heittäytyi sänkyyn pitkälleen, kasvot seinään päin, huomasi Liisa vallan hyvin, ettei hän nukkunut vaikka oli unessa olevinaan. Eikä se ollut yskää tuo —

Hän väistyi hiljaa likemmäksi ja kurottui jalkopuolelta laidan takaa katsomaan häntä silmiin. Turvoksissa ne olivat ja punaisina. Liisa palasi kätkyen luokse, antoi kauniin nukkensa Yrjölle käteen ja kuiskasi Mikolle korvaan, että saisi hänen sokuriosansa huomis-aamuna, jos nyt olisi oikein kilttinä poikana. Taaskin hän vilkaisi äitiin ja kun näki tämän yhä nyyhkyttävän, täyttivät vedet hänelläkin silmiin. Poskille valuivat alas, hän pyyhki niitä

tavan takaa kämmenillään, että mustat rannut pitkin kasvoja vaan jäivät merkiksi. Niistä hän itse ei tiennyt mitään eikä niitä äitikään huomannut, kun taas illemmällä nousi ylös, sillä hän ei tullut Liisaan päin katsoneeksi.

Kelloa Maria siihen sijaan piti ahkerasti silmällä ja sen mukaan kun viisari siirtyi, hän alkoi niinkuin odottaa ja toivoa jotakin.

Lapset viimein nukkuivat, kaikki oli hiljaa, se aika lähestyi, jolloin patruunin oli tapana tulla. Hän istui pallilla kumarassa ja kuunteli.

Ei tarvinnut kauvan odottaa, ennenkuin patruuni astui sisään, paksu keppi kädessä. Maria nousi häntä vastaan.

„Tulittehan kumminkin!“ puhkesi hänen suustaan.

Hän auttoi nuttua patruunin päältä.

„Sinä minua jo ikävöit?“ hymyili patruuni.

„Minua niin kauheasti peloittaa. Olen kaiken päivää ollut semmoisessa tuskassa.“

„Sitä illallista eukkoako pelkää? Tulkoonpas hän vielä kerran, niin lyön häneltä niskat poikki tällä kepilläni.“

„Mutta Ville saa sen tietää ja silloin —“ hän väenteli käsiään, eikä uskaltanut ääneen puhua, „silloin on kaikki mennyt. Minä olen hukassa.“

„Elä hätäile tyhjää, miehestäsi ei ole pelkoa. Hän on tapellut mustilaisten kanssa ja makaa henki hieverinä tiellä. Minulla oli juuri sähkösanoma Kajaanista, kuorma ja hevonen ovat onnellisesti perillä.“

„Villekö — jäänyt tielle —?“

Maria putosi istualleen ja tuijotti jäykästi ikäänkuin tajuttomana patruuniin.

„Entä sitten? Sinulle ei tule hätää, vaikka leskikin jäisit.“

Marialle lensi päähän se ajatus, että tämä oli jumalan rangaistus hänen synnistään; pelko ja kauhistus tahtoivat

vallata hänet. Patruunin luokse hän ryömi ja tarttui kiinni hänen polviinsa.

„Elkää heittäkö minua, hyvä patruuni, elkää heittäkö minua, tehkää minulle mitä tahdotte, mutta elkää heittäkö!“

VII.

Maria koetteli uutta leninkiään, joka oli tehty oikein muotilehden mukaan, päällyshameen ja körttien kanssa. Taakse oli pantu vanteita, että seisoj melkein yhtä korkealla kuin herrasnaistenkin. Hän katseli toiselle ja toiselle kupeelle. Hyvin oli nätti hänen mielestään. Tämän hän nyt pitäisi päällään patruunin tulemaan asti. Ei sinne pitkältä enää ollutkaan. Maria silmäili kelloa — tunnin päästä hänen tavallinen aikansa oli.

Hän sieppasi peilin käteensä ja tarkasti siinä kasvojaan. Patruuni kehui häntä joka kerta niin kauniiksi — eikä suotta! Nuo silmäkulmat olisivat vaan saaneet olla mustemmat. Hän otti hiilen uunista ja nokesi niitä koetteeksi vähäisen. Vähäisen vaan aluksi, ettei patruuni huomaisi.

Ei hänellä tulisi hätää olemaan niinkauvan kuin kauneus pysyisi. Ja miks'ei se pysyisi —? Nuo lapset hän toimittaisi maalle, jos Ville kuolisi. Patruuni luuli varmasti, ettei hän enää sieltä lengissä palaisi. Ei hätä päivää nyt —!

Mutta mikä neuvo olisi häntä auttanut ellei patruuni olisi tullut? Puutetta hän olisi kärsinyt jo parast'aikaa ja sitten — leskenä kolmen pienen lapsen kanssa! Köyhäin hoitoon olisi täytynyt turvautua, eihän siinä muu olisi auttanut. Häntä puistatti.

• Maria otti kaapista viinipullon, jonka patruuni edellisenä iltana oli tuonut, ja asetti sen ynnä lasit valmiiksi pöydälle. Hyvää viiniä, he eilen siitä joivat jo puolet. Vähän enemmänkin —? Hän piteli pulloa tulta vasten ja mittaili silmillään.

Astuntaa kuului, — aikaiseenpa patruuni tänä iltana tulikin! Ovi aukeni, Maria kääntyi päin.

„Ville —!“

Ei hän huutanut, hiljaa hän sen nimen vaan mainitsi. Mutta käsi, jolla hän nojasi pöytään, vapisi, ruumis hiukan horjui, ei kumminkaan kaatunut.

Lyhyt, hiljainen hetki seurasi; olisi kuullut nuppineulan putoavan.

Ville se oli, joka seisoi ovella, Ville itse, ihka elävänä, vaikka kalpeampana entistään.

„Hyv'iltää!“ hän sanoi, ei enempää.

Hän jäi seisomaan kuin naulattu oven suuhun, ikäänkuin epäillen omia silmiään. Sitten otti hän päästään kiinni, arveliko kenties hourivansa vielä?

Ja uudelleen hapuili katse Mariaa. Siinä katseessa oli kysymystä, epäilystä, tajuttomuutta ja vihdoin myöskin jotain pelottavaa.

Maria pääsi lopulta ääneen. Kurkku oli kuiva, sanat tulivat kähisten suusta.

„Kuinka säikähdin! Milloinka sinä, mitenkä — sanoivat sinun makaavan kipeänä siellä —.“

Hän hämmentyi ja vaikenä; jatkoi sitten hiljemmin:

„Käy peremmälle, mitä siellä niin kauvan seisottelet —“

Väkinäisesti naurahtaen hän meni lähemmäksi, ja aikoi tarjota kättä. Mutta Villen katse pani hänet pysähtymään; jalat löivät taaskin hervottomaksi. Mikä neuvo häntä auttaisi?

„Sinä tätä pukua ihmetellet? Luulet kai omakseni?“

Hän taaskin nauroi tuota kummallista naurua, sillaikaa kuin etsi sopivaa valhe-juttua.

Ville jäi odottamaan.

„Soinisen tytön leninki. Oli saanut rei'an helmaan ja pyysi minua korjaamaan. Koettelin ilman lystikseni, miltä tuo näyttäisi minun päälläni.“

Ville huomattavasti rauhoittui, vaikkei kyennyt vielä mitään puhumaan. Maria jo alkoi hengittää helpommin. Hän pyrki panemaan leikkiäkin entiseen tapaansa:

„Annahan edes kättä. Kumma, kun ei tervehdikään, vaikka on niin kauvan ollut kotoa poissa.“

Ville laski nuttunsa ovensuuhun naulaan ja meni peremmälle huonetta. Katseli lapsia, jotka kaikki nukkuivat makeata yöuntaan, Yrjö kätkyessä ja vanhemmat vierekkäin lattialla nurkassa.

„Eivätkö ne vilustu, poloiset, kun niillä on noin huono peite?“ hän kysyi.

„Liisan oma syy“, sanoi Maria, „olenhan minä aina käskenyt ottamaan tuota vanhaa sarkatakkia lisäksi.“

Hän heitti sen heidän päälleen. Kun hän jälleen kääntyi, oli Ville siirtynyt pöydän luokse.

Maria jähmettyi. Viinipullo ja lasit —! Nyt hän oli hukassa!

Ville istui äänettömänä tuolille, pöydän viereen. Ehk'ei hän niitä huomannut? Hän oli laihtunut ja vanhentunut, kasvoissa oli syviä poimuja, silmät olivat painuneet kuoppiin ja posket muuttuneet harmaankarvaisiksi. Vakava hän oli, alas lattiaan katsoi, luomet rävähtelivät tiheään, muuten ei hän jäsentäkään hievahuttanut. Maria koetti tunkea hänen lävitsensä saadakseen tietää, mitä hän nyt ajatteli. Miksi oli hän noin puhumaton? Jos hän epäili jotain, miks'ei suuttunut ja pauhannut niinkuin ennen?

„Tahdotko ruokaa?“ hän kysyi viimein.

„En“, kuului lyhyt vastaus.

Ville nousi ja otti lakkinsa, — ei aikonut kaupungille, koska otti vaan lakkinsa eikä nuttua.

Maria jäi huoneesen. Hän katsoi kelloa — patruuni saattoi tulla millä hetkellä hyvänsä! Raoitti ovea, — siellä ei ollut vielä ketään. Jos hän juoksisi kadulle vastaan? Leninki vaan ensin pois ja toinen sijaan. Hän riisui ja vei sen konttuorin naulaan, näkyvistä pois. Sieppasi toisen päälleen, mutta kiireessä pani hän liivin väärään nappiin, ja kun rupesi purkamaan, kuului ulkoa huuto, joka sai hampaat kalisemaan hänen suussansa.

Hän hyppäsi ulos, näki patruunin seljälläan maassa ja Villen hänen päällään, toinen käsi puristi kurkkua, toinen hapuili puukkoa vyöltä. Maria sai sen siepatuksi pois.

„Anna tänne, minä tapan teidän molemmat“, karjui Ville ja painoi toisellakin kädellään kurkkua.

Maria huusi, hän luuli patruunin jo kuolleeksi. Katri seisoj ovellaan ja päivitteli. Mutta talon puolelta tuli miehiä hätään, he eroittivat Villen uhristaan ja veivät poliisikammariin. Maria toi patruunille vettä. Hän nousi ylös, joi ja läksi liikeelle.

VIII.

Raastuvassa oli oikeuden istunto. Villen asia otettiin esille. Patruuni oli itse saapuvilla, hän seisoj lähellä viskaalia, joka oli yleisenä syyttäjänä ja luki poliisi-tutkinnon pöytäkirjaa.

Ville seisoj heitä vastapäätä, tuon pitkän pöydän alapuolella vanginvaatteissa ja raudoissa. Hänen silmänsä olivat kiinnitetyt patruuniin, tämä koetti niitä välttää ja kat-

soi syrjään, milloin oikeaan, milloin vasempaan, mutta sivuutessaan hän aina tapasi samat tiukat, lävistävät silmät.

Murhanyrityksestä Villeä syytettiin. Ellei vaimo ja talon väki olisi päässeet apuun, hän varmaan olisi onnistunutkin aikeessaan. Kurkusta oli hän jo puristanut kanta-jaa niin, että lääkärin todistuksen mukaan tämä niistä vammoista saisi kärsiä vähintäkin kuukauden. Ja syyttäjä vaati rikokselliselle kolmen vuoden kuristushuonetta.

Patruuni katsoi asian haarain vaativan kovempaa rangaistusta. Hän oli antanut vastaajalle raha-ansiota lähettämällä häntä Kajaanin markkinoille kuorman vientiin, oli hyväntaiteisuudesta käynyt katsomassa hänen perhettään, kun vastaaja jäi matkalle sairastamaan, ja auttanut sitä niin runsaasti, ettei tarvinnut äidin eikä lasten sillä välin nälkää nähdä. Kiittämättömyys teki rikoksen kahta vertaa mustemmaksi, tuomion tuli siihen nähden myöskin olla kahta vertaa ankarampi.

Ville nauroi lyhyesti, mutta puri sen jälkeen ham-masta ja vapisi.

„Mitä vastaajalla on tähän sanomista?“ kysyi tuomari.

Hän ei virkkanut mitään, lieneekö kuullut koko kysymystä. Vasta sitten kun tuomari sen uudisti, hän yksitoikkoisesti vastasi:

„Ei mitään.“

Hiukkasen aikaa varrottuaan tuomari taas kysyi:

„Eikö ole vastaajalla minkäänlaista selitystä annettavana?“

„Ei.“

„Syy, minkätähden —“

„Ei.“

„Taikka muita mahdollisesti lieventäviä seikkoja?“

Vangittu painoi huulet lujasti toisiinsa kiinni ja oli ääneti. Tuomari jäi odottamaan, arveli hänen miettivän

vastausta. Mutta kun ei sieltä mitään kuulunut, kysyi hän taaskin:

„Eikö teillä ole mitään toivomustakaan esiintuotavana?“

Patruuni murisi ja kohautti olkapäitään; hänestä tuomarin hyväntahtoisuus meni liian pitkälle.

„Kun saisin vaan pikaisen tuomion“, sanoi syytetty.

Kantaja uudisti edellisen väitteensä, samoin yleinen syyttäjä rangaistus-vaatimuksensa. Sitten saivat kaikki asianomaiset astua ulos siksi kuin tuomio julistettiin, jonka mukaan Ville määrättiin kuristushuoneeseen kolmeksi vuodeksi.

* * *

Kun patruuni sen päivän iltana meni Marian luokse, oli hänen povellaan pullo parempaa viiniä kuin koskaan ennen.

KAUPPA-LOPO.

Kauppa-Lopo oli pantu kiinni juopumuksesta ja pyhäpäivän rikkomisesta. Jo tämä oli neljäs kerta kuin hän vankeudessa istui. Kolmasti ennen hän oli joutunut satimeen, kerran löysästä, kahdesti varkaudesta. Ja aina se oli hänen sydäntään kaivellut, mutta ei toki milloinkaan niinkuin nyt.

Sehän se varsinkin harmitti, että oli eksynyt tuohon pieneen, kunnottomaan Jyväskylään. Hän, joka oli Kuopiosta kotoisin. Semmoisesta suuresta kaupungista, jossa linnakin oli kivinen ja komea, eikä tämmöinen ränsistynyt, vanha iänikuinen puuhökkeli, jonka hatarat seinät olivat niin kallellaan, ettei tiennyt milloin römähti kumoon koko laitos.

Eikä täällä ihmisetkään olleet, ei sinnepäinkään kuin Kuopiossa. Ei näöltään, eikä tavoiltaan. Sillä nainen mörkissä, suorajuovaisessa hameessaan ja pienessä nutussaan oli kuin ihminen ainakin. Mutta mitäs täällä! Tuossa nyt esimerkiksi tuo piikatyttö. — Lopo katseli häntä ikkunasta, rautaristikon takaa.

„Joutavanpäiväinen hapsinkakkiainen. Hyi!“

„Kuka?“ kysyi Riitta, Lopen huonetoveri, joka istui perempänä ja ompeli.

„Tuo juuri, tuo Römperin piika.“

Römperi, näes, oli vanginvartijan nimi. Strömberg se kirjoitettiin, mutta Lopo sanoi häntä muiden mukaan Römperiksi.

„Ei poloisella ole edes kunnon vaatetta päällään.“

„Ole tok' vaiti. Kun on karttuunleninki oikein.“

„Pyh! Likainen luuttu! Tuommoista ei kerjäläinenkään ilkiäisi Kuopiossa pitää.“

„Aika sievä, jahka tyttö sen vaan pesee ja tärkkää.“

„Kuulee, että olet Jyväskyläläinen.“

Lopo käänsi turpeat kasvonsa huoneeseen päin ja virnutti. Riitta taaskin ihmetteli hänen rumuuttaan. Suupielet ja nenän-alusta nuuskaisessa limassa, hiukset takussa ja silmillä. Entä nuo posket sitten! Likaisen harmaina ne pullottivat aivan kuin olisi suuri tupakkamalli ollut molemmin puolin suussa. Ei siellä sentään ollut, vaikka siltä näytti; nuuskaa hän vaan piti huuleksaan.

Ja oli tuo vaatteen tyylikin Riitan mielestä vähän kummallinen. Hame yhtä leveä ylhäältä kuin alhaaltakin; nuttu niin pieni että paita, musta ja karkea kuin perunasäkki, vyötäisen kohdalta aina oli esillä. Ylimmäinen nappi oli lähtenyt pois ja alta näkyi kaula, joka oli kun parkittu.

Tuo se nyt sitten niin moitti Jyväskyläläisiä! Mitä luuli hän itse olevansa?

„Kun näkisi kerran noita kehutuita Kuopiolaisia. Ovatko ne kaikki semmoisia kuin sinä?“

„Häpiä vähän, mokoma ruoja. Niinkö sinä olet tuhma, että minun otat esimerkiksi, silloin kun on puhe oikeista ihmisistä.“

„Vaan olethan sinäkin Kuopiosta?“

„Jos kohta. Eikö niitä täällä sitten ole maailman hylkyjä, yhtäläisiä kuin minäkin.“

Riitta vaiken. Harmi lauhtui; hänen kävi tuota poloista melkein sääli, niin inhottava kuin olikin.

Äänettömänä hän ompeli hetken, sitten alkoi taas.

„Mitä varten sinua sanotaan Kauppa-Lopoksi?“

„Mitäkö varten?“

Lopo veti nuuskaa sieramiinsa, aivasteli, niisti oikean käden sormiin ja hieroi niitä sitten kupeeseensa. Sille kohdalle hametta tuli suuri ruskea läntti entisten lisäksi.

„Niin, mitäkö varten?“ hän nauroi. „No, herran poika, minähän, näet, olen vanha kauppamies. Komesrooti, ymmärrätkös?“

„Ei, mutta todenperästä?“

„Ka' todenperästä ihan.“

Hän nauraa hohotti, suu levällään.

„Kauppamiehenä minä tok' olen ollut. Kysy Kuopion rouvilta. Vielä ne muistavat tänäkin päivänä, kuinka paljon heille kannoin rahoja kouraan vanhoista vaatteista. Siinähan minä opin juomaankin. Pakkasessa kun kuljeskelin, täytyi ottaa ryyppy aina lämmikkeeksi.“

„Vai niin, — sinä, näet, vanhoja vaatteita kaupittelit.“

„Mutta myöskin, mitä sattui. Ei niin huonoa kalua ollut, etten minä sitä rahaksi muuttanut. Ja rouvat kun minusta pitivät. Voi ihmettä! „Snälla Lopo, sööta Lopo“ pantiin. Poskia taputettiin ja vehnäskahvit juotettiin.“

„Paljonko antoivat myyntipalkkaa?“

„Ei kuin kymmenen penniä markalta. Mutta siitä sitä karttui. Elimme oikein hyvin siihen aikaan, sekä minä että poika.“

„Sinulla jo silloin oli poika?“

„Hm! Seitsemäntoista vanhana minä sen jo sain.“

„No, ja missä hän nyt on?“

„Siellä Kuopiossa, isäpuolensa luona.“

„Mitä hullua! Onko sinulla mies?“

„On tok'. Ja hyvä mies onkin. Ei tämmöinen räähkä kuin minä. Papinkirjassakaan sillä ei pidä oleman, ei ainoatakaan pilkkua. Ja luonnoltaan niin mainio, ettei mihin panna. Tein niin tai näin, ei pahaa sanaa milloinkaan.“

„Vaan etpäs pysy luona kumminkaan.“

„En malta. Sitä kun kerran on tottunut maailmaa vaeltamaan.“

„Lienet sinä sitä jo kiertänytkin aikanasi.“

„No, varmaan. Olen käynyt Kajaanit, Mikkelit, Savonlinnat, Joensuut; nyt tuota eksyin tähän pahanpäiväiseen kylään.“

„Mikäpäs tätäkään vaivaa? Toimeen tulee niinkuin muuallakin.“

„Ei täällä ole edes oikeita ihmisiäkään. Vätyksiä, mitä lienevät.“

„Joko sinä alat taas?“

„No, vätyksiä ovat Kuopiolaisten rinnalla, saat uskoa. Katsopas nyt tuotakin Römperiä, tuossa se taas kuhnustelee. Joudu, joudu!“

„Mitä minä siitä? Olenhan sen nähnyt ennenkin.“

„Pitkä kuin hongankolistaja, mutta niin laiha, että voisi vainen lukea jok'ainoan luun. Minä hänet paiskaisin kumoon toisella kädelläni ja lähtisin tieheni niinkuin ei mitään.“

„Paiskaa, jumalan luoma.“

„En häntä viitsi, kun on vaan muutama päivä täällä oltavana.“

Lopo kopautti ikkunaan ja vilkutti kättään.

„Sisään, sisään, Römperi!“

Riitan silmät levenivät.

„Ettäkö kumminkin aiot —?“

„Olehan vaiti.“

Lukkoa kolisteltiin ulkopuolella, rautakanki jymähti maahan ja ovi aukeni.

Römperi astui sisään. Riitalta putosi ompelu lattiaan.

„Noh! Mitä nyt? tiuskasi Römperi.

Lopon käsi oli mennyt taskuun.

„Hyi tuota kuinka ärjyy. Eikö sitä osaa ihmisiksi puhua?“

„Sano pian, jos sinulla on mitä sanottava.“

Lopon käsi yhä kopeloitsi taskua.

„Kun ette olisi noin äkäinen.“

„Niin mitä sitten?“

„Niin antaisin täältä markan ja —“

„Ja —?“

„Ja pyytäisin ostamaan viinaa.“

„Heh! Vai viinaa.“

„Sitäkö se olikin!“ Riitta purskahti nauramaan ja tarttui uudelleen ompelukseensa.

„Ryypyn saatte vaivoistanne. — Kaksikin.“

„Elä höpise. Olethan sen jo kuullut, etten minä siihen peliin rupea.“

„Mutta mitäs pahaa teille siitä tulisi? Eihän sitä kukaan ihminen saisi tietää. Hyvä Römperi —!“

Hän tahtoi väkisin pistää markkaansa Römperin kouraan.

„Mene nyt tiehesi siitä. Ja väleen!“

Römperi töyttäsi hänet syrjään.

„Ka, tuota, kun tappelee! Sika! Kaikennäköisiä niitä pannaan vankinihdiksikin. Mutta annahan olla, vielä sinä tämän muistat. Kunhan tästä irti pääsen. Senkin retku. Tuhma olet, että pääsi kolisee. Olen minä ennenkin vankinihtiä nähnyt, mutta en mokomata vielä milloinkaan. Hyi, hyi, hyi! —“

Römperi ei ollut häntä kuulevinaan, kääntyi vaan tyyneesti Riittaan. He puhelivat jotain keskenään ja antoivat toisen pauhata mielin määrin.

Lopo purki vihaansa, minkä jaksoi. Mutta kun siitä ei mitään apua ollut, näki hän viimein parhaaksi lopettaa. Uteliaaksi hän sitä paitse kävi tietämään, mitä ne tuolla puhuivat keskenään.

„Kyllä kait minä — Olisko niillä kuinka kiire?“ kuuli hän Riitan sanovan.

„Ei virkkanut tyttö siitä mitään.“

„Laittakoon lankaa vaan, niin aloitan heti, kun tämän olen saanut käsistäni.“

„Mitä aloitat?“ kysyi Lopo.

„Ei liikuta sinua“, sanoi Römperi.

„Voisitte tuon kertoa yhtäkaikki. Vai pelkäättekö suunne kuluvan?“

„Raskin kait minä —“ alkoi Riitta. „Kortmanin rouva pyytää minua tekemään sukkia lapsilleen.“

„Kortmanin —? Oles, eikö se ole Kuopiosta kotoisin? Malmia sukujaan? Entinen Augusta Malm?“

„Niinpä luulen. Tunnetko sinä hänet?“ kysyi vankinihti.

„Tunnen tok' tavallakin. Monet monituiset leningit häneltä möin. Vai täällä hän nyt on, Augusta neiti. Ja rouvana, herra jesta! Niin, niin, tiesin minä sen, että naimiseen hän tuli maisteri Kortmanin kanssa. Ja näinkin minä sulhasen kerran. Semmoinen partasuu, mustaverinen. Liekö tuo hänelle hyvä edes?“

„Kuolluthan se jo on.“

„Kuollut? Ettäkö hän sitten on leskenä, Augusta neiti?“

„Leskenä, viime kesästä saakka.“

„Herra armahda! Ja köyhyydessä!“

„Eipä paljon muutenkaan.“

„Kuulkaa, elkää menkö. — Onko monta lasta?“

„Lienee noita neljä tai viis.“

„Voi sentään! Neljä tai viis. Millä ihmeellä se raukka niitä eteenpäin vie?“

„Tiukalla taitaa olla välistä.“

„Vuottakaahan, vuottakaa Römperi. Mihin teillä nyt semmoinen kiire on. Herra jumala, vai leskenä! Ja neljä tai viis lasta. Ovatko kuinka pieniä?“

„Noin, tuota korkuisia.“

„Niin, pieniä ne tietysti ovat. Tuskin siitä on enemmän kuin kymmenkunta vuotta, kun hänet vietiin Kuopiosta. Ooho, sentään!

Lopo pani kätensä ristiin polven ympäri ja vaipui ajatuksiin.

„Kymmenkunta vuotta, ei enempää.“

„No, joko minä nyt saan mennä?“

„Ei, ei! Ei vielä.“

Lopo kaappasi ylös, käsi hapuili taskua taas.

„Hyvä oli, ettei pantu tätä viinaan. Sukkiako se tahtoi neulottaa, raukka? Lapsilleen, niinkö?

„Ettäkö sinä —? Mutta sepä ei, Kortmanin rouva, olekaan tyytyväinen jokaisen neulomiin. Minut hän tuntee ennestään.“

Ole vaiti! Eikö noita muut osaisi, semmoisia kuin sukkia?“

„Vaan niidenpä pitää olla kuin valetut jalkaa myöten.“

„Ostakaa tuolla markalla, Römperi, villalankaa ensin. Ja sitten menkää rouvan luokse. Pyydätte yhtä sukkaa malliksi. Ja sanotte paljon terveisiä Kauppa-Lopolta. Kyllä hän muistaa. Paljon terveisiä, että ensi viikolla minä pääsen irti, ja silloin tulen heti käymään hänen luonaan. Alusta viikon jo.“

„Mahtaisko hän siitä olla niin millänsäkään —?“

Römperi hymyili.

„Siihen hyvästi saan yhden parin sukkia neulotuksi. Voin minä ehkä auttaa häntä vielä muullakin. Kunhan nähdään, kunhan nähdään. Neljä tai viis lasta! Hyvä jumala!“

„Osaankohan minä ostaa sitä lankaa?“

„Ka, miks' et osaa. Sanot puodissa, että se tulee herrasväen lapsille, niin antavat hyvää.“

„Mutta minkä väristä?“

„Se nyt on se ja sama.“

„Kaiketi mustaa“, arveli Riitta „koska heillä on suru.“

„No, osta mustaa. Mutta joutuun nyt, että pääsen neulomaan. Kysy samalla vielä, kuinka rouva voi. Onko tervennä edes?“

„Kysytään vaan.“

Römperi meni ja Lopo siirtyi ikkunaan seuratakseen häntä silmillään niin kauvan kuin näkyvissä oli. Otti tuohisen rasiansa esille ja nuuskasi. Nuuskasi oikein hartaasti.

„Voi, kuin hitaasti astuu! Ei se sieltä joudu takaisin tänä päivänä.“

„Lyhyt matka kyllä joutuu.“

„Mitähän tuo rouva sanoo, kun saa terveisiä Kauppa-Lopolta. Eikö juohtune mieleen entiset ajat. — Sillä oli niin hyvä koti. Ja voi kuinka hellästi tätä tytärtä pidettiin. Niin kannettin kuin kukkaa kämmenellä.“

„Rikkaitako olivat vanhemmat?“

„Rikkaita, mahdottoman rikkaita. Kivikartano semmoinen kuin hyvä linna. Ja pulskasti siellä elettiin. Vieraita jok'ikinen päivä. Mutta konkurssi tuli yhtäkaikki kun kauppamies kuoli. Sanottiin, että olisi se tullut muutenkin, ja kuolemasta huhuiltiin kaikenmoista, kun, näet, meni niin äkkiä, ettei ollut kipeänä ollenkaan . . . Kuka heidät sitten tietää. Paljon puhutaan semmoistakin, jossa ei ole perää ensinkään.“

„Äiti vielä elää?“

„Sitä en tiedä. Se kun muutti sieltä pois poikansa luokse, Sortavalaan, vai minne lie mennyt. — Jokohan Römperi on ehtinyt perille?“

„Jo tok'. Eikö tulle pian takaisinkin.“

Lopo istui uskoa ikkunassa nuuskarasia kädessä ja silmät ulkokuoneen nurkassa, jonka takaa odotti Römperin ilmestyvän. Mutta ei sitä vaan näkynyt vielä.

Hyppyset kävivät ahkerasti rasiassa ja nenä sen jälkeen aina tuohahti.

„Se oli niin kaunis nuorena, minkälaiseksi lienee nyt muuttunut. Oli aivan kuin enkeli. Kauniin kaikista Kuopion tytöistä.“

„Vai niin! Ei nyt ole enää mitään. Ihan vaan tavallinen.“

„Tuolla tulee Römperi. Ja onpas, näet, sukka mukana. — Saas kuulla!“

Hän asettui oven eteen. Malttoi tuskin odottaa, että Römperi pääsi sisään.

„Nooh! Mitä hän sanoi?“

„Tuossa lanka, ei sitä markalla annettu sen enempää.“

„Yhteen pariin riittää. Mutta mitä sanoi rouva, kun kuuli minun olevan täällä?“

„Ei tuo paljon mitään. Tämän antoi malliksi. Hiukan suurempia käski tehdä.“

„Muistiko?“

„Kyllä.“

„Käskikö terveisiä? Eikö ihmeteltyt, että mistä syystä minut on kiinni pantu?“

„Eihän se niin pitkiin puheisiin antaantunut. Seisoi vaan kammarin kynnyksellä pikkuisen aikaa . . . Eikö siellä liene ollut joku vieras sisällä, siltä minusta tuntui.“

„Aha — niin, luultavasti siellä oli. No, kuule! Oliko hän hyvin muuttunut? Tuntisiko vielä entiseltä näöltä? Tyttö-ajoiltaan?“

„Mistä minä sen tiedän, kun en ole häntä tyttönä nähnytkään.“

„Ka, hupsuko minä olen. Ethän sinä, näet —. Vaan sanopas, oliko siellä kuinka köyhää ja puutteellista?“

„Siitäkö nyt rupesin selkoa ottamaan.“

„Hetihän sen huomaa, jolla kerran on silmät päässä.“

„Mene itse katsomaan, kohtapa täältä pääset vapaaksi.“

„Sen teenkin aivan varmaan. Aivan, aivan varmaan.

— Mutta lapset, näitkö niitä?“

„En nähnyt. Kuulin vaan kun peuhasivat toisessa huoneessa.“

„Peuhasivatko? . . . Herran ihme kuitenkin! Että hänellä nyt on monta lasta ympärillä . . . Ja semmoinen nuori, häiveriäs kuin oli —. Pidäs tuota vyyhteä, Riitta, niin saan kerää . . . Vai muisti minua? Kuinka hän sanoi?“

„Jasso, Kauppa-Lopo. Onko hän täällä?“

„Ooho! Niinkö sanoi? Herra jumala! Juuri samoin kuin ennen tyttönä ollessaan. Juuri samoin. Ihän näen hänen elävänä edessäni. Punaisessa leningissään seisoi siellä ruokasalin kynnyksellä ja oli niin iloinen. „Jasso Kauppa-Lopo, gudaa Kauppa-Lopo“, ja kädestä tervehti jok'ainoan kerran. Niin herttainen, niin suloinen, ei ylpeä milloinkaan. — „Jasso Kauppa-Lopo. Onko hän täällä?“ Herran terttu! Mahtoi hänestä olla hauskaa, kun kuuli mainittavan vanhaa tuttua Kuopiosta. Kyllä sen arvaan. Kymmenen vuotta on saanut täällä olla ikävässä . . . Ja nyt sitten surua ja huolta . . . Lapsirukka! . . Oikein käy sydämmelle, kun sitä ajattelee . . . Ei se mitään, jos meitä maailman kynnet kouristavat . . . mutta kun tuommoisia hentoja, jotka eivät sitä kestä . . .“

Lopo ei voinut jatkaa, suu hömmäili ja vesikarpalot valuivat silmistä pitkin tuota paksua nenää, josta sitten tippuivat alas nutulle.

Riittakin oli vähällä itkeä, enemmän kumminkin matkimisen halusta kuin suorastaan myötätuntoisuudesta rouva Kortmania kohtaan.

„Sinä ilmaiseksi laitat nämä sukat?“

„Kuinkas muuten. Olis vaan rahaa, niin tekisin useampia paria . . .“

II.

Se päivä valkeni, jolloin Lopo oli vapaa. Hän oli sitä odottanut, tuota keskiviikko-aamua niin hartasti, ettei paljon muuta voinut ajatellakaan. Ei muistanut Kuopiota, eikä entisiä aikoja; ei välittänyt Römperistä eikä Riitasta. Ei menneet eikä nykyiset asiat päässeet nyt kiinnittämään hänen huomiotansa, sillä mieli pyöri vaan sitä hetkeä kohti, jolloin hän saisi kääntää selkensä tälle majalle ja estelemättä mennä mihin ikinä tahtoi.

Kuinkahan Kortmanin rouvan silmät levenisivät, kun hän sisään astui!

Sukat olivat lauvantai-illasta saakka valmiina ja kokoon käärittyinä. Tuon tuostakin hän käärön hajoitti, silitteli polvellaan suoriksi ja mittaili niitä mallisukalla. Sitten tyytyväisenä laittoi ne taas kokoon toistensa sisään niin kuin olivat olleetkin.

Riitta heitti niihin aina syrjästä silmäyksen. Ja häntä hytkäytti, kun Lopo oli niin mielissään, eikä ollenkaan ymmärtänyt, kuinka hulluntekoiset ne olivat. Nilkan kohdalta liian leveät, kantapäätä tuskin ollenkaan ja — terän kavennus! Voi, herra, sitä ei nauramatta katsellut.

Mutta Lopo, se vaan mittaili, ja tuumi itsekseen, että ihan olivat samanlaiset kuin mallisukkakin. Niinkuin sitä muka mittailemalla saisi selville oliko muoto hyvä tai huono! Sen määräsi vaan tarkka ja tottunut silmä, semmoinen kuin Riitan.

Keskiviikkoa vasten yöllä ei Lopo saanut unta vähän vähääkään. Oli se niin kummaa ajatella, että huomenna taas pääsi alkamaan elämää ikäänkuin uudelleen. Lähteä vapauteen tuonne, aivan kuin lintu häkistään . . .

Oikein tahtoi naurattaa. Hän veti nuuskaa nenäänsä ja katseli pimeyttä ympärillään. Riitta nukkui raskaasti omalla vuoteellaan toisella puolen huonetta. Ei tiennyt maailmasta mitään. Sirkka lauleli uunin takana, muuten oli kaikki hiljaa.

Ettäkö tämä tosiaankin oli viimeinen yö tässä majassa! Missä kummalla hän saisi kortteeria ensi aluksi? Huoli siitä! Ehkä saunassa, jossain kaupungin ulkopuolella. Siitä juohtui kylpy mieleen, vasta ja hyvä löyly. Nyt täytyi nauraa melkein ääneen!

Hän heitti itsensä selälleen, oikaisi toisen käsivartensa ulos sivullepäin, huokasi syvään, ei, surun mutta nautinnon huokausta, ja painoi silmänsä kiinni. Tulkoon uni jos tulakseen oli; ellei tullut, niin sama se! Hyvällepä nyt tuntui sekä sielussa että ruumiissa.

Kello oli hiukkasen yli kahdeksan, kun hän sitten aamulla läksi. Riitta katseli ikkunasta hänen jälkeensä. Siellä hän mennä tallusteli, jalat sisäänpäin, kengät läntälään ja ruumis etukumarassa. Hame oli takaa lyhempi, mutta kupeilta molemmin puolin se viisti maata.

Nurkkaukselle tultuaan hän kääntyi katsomaan taakseen ja kun älysi Riitaan ikkunassa, meni suu leveään hymyyn. Hän nyökäytti päätään ja katsoi vielä kerran. Riitta pani merkille, että Lopen kasvot olivat puolta kirkkaammat sen jälkeen kuin hän ne tän'aamuna pesi. Semmoista kummaa ei ollutkaan tapahtunut koko sinä kuukautena, minkä he molemmat olivat yhdessä asuneet.

Lopo pudisteli nyrkkiään ja venytti huuliaan nauruun niin, että ikenet näkyivät. Sitten käänsi hän selkänsä ja

katosi. Riittakin poistui ikkunasta. Meni takaisin entiselle paikalleen, otti ompeluksensa ja alkoi neuloa. Yksinäisyys tuntui oudolle taas näin äkkiä. Hän koetti laulella:

„Tuulen tuimuudesta kuusen latvat ratkahtelee, Tuulen —.“

Ei se käynyt. Oma ääni kuului vieraalta ja kummalliselta autiossa huoneessa. Hän vaiken, kumartui vieläkin alemmaksi ompeluksen ylitse ja lennätteli neulaa tulissessa vauhdissa.

Lopo sillä välin oli jo ehtinyt portille. Siinä pysähtyi taas. Katseli ympärilleen, oikeaan ja vasempaan pitkin katua ja sitten eteensä yli tuon suuren, avaran torin, jonka toisella puolen oli vilkasta liikettä. Siellä maalaiset tavara-kuormineen, leivän myyjät vakkoineen ja kaupunkilaiset häärivinä niiden ympärillä. Lopo veti huivinsolmua tiukemmalle. Rinta paisui ja selkä suoreni. Hän tuns, että vapaana hän taaskin oli.

„Apteikin sivuitse, katua ylös harjulle saakka . . . viimeinen talo oikeaan . . .“ kertoi Lopo itsekseen Römperin sanoja. „Tuolla se sitten mahtaa olla!“

Hän astui tanakasti määrättyyn suuntaan. Lumi narisi jalkain alla, pakkanen pisteli kasvoja oudoksesta, — vai lieneekö pistellyt sentähden, että hän ne aamulla kasteli vedessä. Päivä paistoi, ilma oli raikas. Savu nousi pii-
puista vaaleanharmaana kohtisuoraan ylös. Lopon toinen käsi liikkui edes takaisin kuin kellon heiluri, ja siinä kädessä ne sukat olivat.

Ei hän nyt malttanut jäädä torielämää katsastamaan, sivumennen vaan hiukan vilkaisi sinnepäin. Mutta ei pysähtynyt lainkaan, vaikka siinä juuri kadun vierustalla oli pitkä jono tavaraa jos jonkin laista. Mieli, näet, niin paloi tuonne Kortmanin rouvan luokse.

Talo jo näkyi. Pihan sisässä oli asuinrakennus, vaaleanharmaa, seitsemällä ikkunalla. Ja nyt hän seisoi säilyportin edessä. Eipä se tahtonut mielellään aueta, mutta kun hän piteli kiinni toisesta puolesta ja sitten työnsi, niin täytyi sen totella yhtäkaikki. Ei suinkaan näistä ensimmäisistä portaista . . . Näyttivät siltä, että sisähuoneisiin ne veivät. Tuolla toisessa päässä varmaankin kyökin puoli mahtoi olla. — Ei ristittyä sielua ikkunoissa. Hiljaista kaikki kuin haudassa.

Oikein arvattu! Siellä oli nurkan takana toinen käytävä. Ja alhaalta päin tulla kapusteli ryytimaan polkua pieni punaposkinen tyttö, joka veti kelkkaa perässään.

„Herran terttu, onko hän tämän talon lapsia? E' mamma hem'? Ruotsiako hän puhuu vai suomea? E' mamma hem'?

Ei vastannut tyttö mitään. Pysähtyi vaan ja katsoi häneen toimessaan suurilla sinisillä silmillä.

Lopo ei malttanut jäädä häntä kauvemmin puhuttelemaan. Pyyhki jalkojaan havunoksiin, nousi portaita ylös ja astui ovesta sisään. Olivat heittäneet kyökin itsekseen. Mutta ovi oli auki toiseen huoneeseen, eikä Lopo arvellut vähääkään, vaan meni rohkeasti sitä kohti.

„No, herra hyvästi siunaa, tuossahan se nyt on. Mutta voi yhtäkaikki, kuinka muuttunut! Hyvää päivää; Tunnetteko? Ha, ha, ha, Kauppa-Lopo, muistattehan minua? Totta vissiin —.“

„Kyllä —“

Rouva nousi tuolilta, katseli pitkään ja epäilevästi.

„En ihmeekseni olisi teitä enää tuntenut entiseltä näöltänne. Niin olette nuojaantunut. Näkee, että huolta teilläkin on ollut ja kovia päiviä. — Eipähän se maailma säästä. Eipä, eipä se säästä. — Oliko tuo edes hyvä teille?“

„Kuka?“

Rouva hiukan naurahti.

„Miehenne. Riitta sanoi, että seitsemän päivää teillä oli viikossa sen kanssa. Ei valtaa missään. Ruoatkin yksin määräsi.“

„Hyi, kuinka Riitta viitsii valhella. Mistä hän tietää. Kun se oli juuri päinvastoin. Toista niin hyvää miestä ei olekaan.“

„Ihanko totta? No, jo minä ajattelin, että kuinka hän olisi hennonnut — Mutta missä nyt ovat teidän lapsenne? Että saisin antaa nämä sukat.“

„Ai, oletteko neulonut? Kiitoksia! Ja mitä olen näistä velkaa?“

„Ei toki mitään, ei ollenkaan mitään. Vanhan tuttavuuden vuoksi minä ne uloin. Ei maksusta puhuttakaan.“

„Mutta, hyvänen aika, enhän minä millään tavalla voi —“

„Kyllä voitte, ihan huoletta. Olen minä niin monta kahvikuppia saanut teiltä . . . Ja vaikka emme niistäkään lukua pitäisi, niin . . . hyvä jumala, käyhän teitä niin sääli . . .“

„Eipä kaikkien käy. Toiset kohtelevat kylmästi ja vieraasti. Usein juuri semmoiset, joilta olisi toivonut myötätuntoisuutta ja ystävyyttä.“

Hän lausui tämän matalalla äänellä, enemmän niinkuin itseksensä. Lopon sydän oli sulaa.

„Semmoisia ne ovat ihmiset. Täällä varsinkin. En teidän sijassa jäisikään mokomaan kylään. Eihän tämä ole kuin susien pesä. Minkätähden ette muuta Kuopioon? Siellä takaan, että ottaisivat teitä vastaan avosylin, ja onhan siellä kaikin puolin ihan toista kuin täällä. Muistatte kait sen itsekin vielä entisiltä ajoilta.“

„On minulla täällä ystäviäkin sentään. Oikein hyviä ystäviä.“

„Mutta parempia ystäviä teillä toki on siellä. Vai niinkö pelkäätte, että ovat unohtaneet? Eivät ole, saatte

uskoa. Ja siellä aina jotain neuvoa keksitte, suurempi kaupunki kun on ja enemmän liikettä. Pitäisitte koululaisia, niinkuin muutkin leskirouvat.“

„Sehän tuo olisi. Elämä ehkä myöskin on huokeampaa siellä . . .“

„No jopa tok'! Monta vertaa huokeampaa. Ja sitten vielä saa joka tahoa, mitä ikinä haluaa . . .“

„Olen minä väliin tuumannut muuttaa täältä. Mutta kun minulla on tämä talo.“

„Sen myötte.“

„Ei osta kukaan nyt, kun on huono aikaa.“

„Hyyräätte sitten. Siksi kuin ilmaantuu ostaja.“

„Sekin on vaikeata. Pitäisi korjata ensin ja laittaa. Mistä saisin siihen rahaa.“

„Vaan olettekos oikein kaupitellut tätä? Antaahan olla, kun minä lähdän käymään maalla ja pääsen puhuttelemaan rikkaita talon isäntiä. Koetellaanpas vieläkö on Kauppa-Lopo entisellään. — Paljonko tällä on hintaa?“

„Pitäisihän sillä saada kaksitoista tuhatta.“

„Pyydetään neljätoista, että on tinkimisen varaa.“

Rouva nauroi. Lopoko talonkaupalle? Hassumpaa ei voinut ajatella.

„Oletteko jo muuttanut rahaksi kaikki, mitä teillä on tarpeetonta?“

„Jotakuinkin.“

„Päästäkää minua vinnille katsomaan.“

„Voi, eihän siellä ole kuin romua.“

„Semmoista juuri tahdonkin. Semmoista, jolle ette itse pane mitään arvoa, ja josta luulette, ettei kukaan anna penniäkään.“

„Mutta ihan totta —“

„Olkaa vaiti, kyllä minä tiedän. Sanokaa vaan tyttölle, että tulee viemään minua.“

Rouvaa taaskin hytkähytti. Mutta ei hän tahtonut enää panna vastaan, kun se kumminkin oli turhaa. Meni hän vaan toisen huoneen ovelle, ja puhui sinne:

„Riikka hyvä, viekää tätä Kauppa-Lopoa vinnille katselemaan meidän romuja.“

Sieltä tuli iloisen näköinen tyttö, luuta, siipi ja kihveli kädessä. Hän heitti sivumennen pitkän ja oudoksuvan silmäyksen Lopoon.

„Tulkaa jälessäni.“

He menivät. Rouva sill'aikaa purki sukkakäärön.

„Voi, voi! Tämmöisiäkö ne olivatkin.“

„Mamma, mamma, kuka se oli?“

Pari pientä tyttöistä juoksi kilvassa hänen luokseen.

„Kauppa-Lopo.“

„Kuka on Kauppa-Lopo?“

„Hän on Kuopiosta.“

„Niin ruma! Mamma, näittekö että hän nuuskasi?“

„Nuuskasiko?“

Rouva nauroi.

„Saattoipa kyllä.“

Vinnin portaista kuului jyskettä, hän meni katsomaan. Lopo kamusi alas, kantokuorma tavaraa sylissä. Siinä oli rikkinäisiä padanjalkoja, reikäisiä ja ruosteisia läkkivormuja, mattotilkuiksi hyljäytyitä vaaterepaleita ja sen semmoista.

Lopo oikein huohatti kun viskasi kuormansa porstuan lattialle.

„Katsokaapa, onko tässä mitään tarpeellista.“

Riikka nauroi täyttä kurkkua. Oliko ihminen viisas, kun luuli tuommoisilla kaluilla rahaa saavansa.

Rouva oli yhtä mieltä.

„Elkää ainakaan sanoko kenellekään, mistä ovat. Häpeisin silmäni maalle, jos kuka tietäisi, että lähetään noita tarjolle.“

„Korjaamalla tulee kalu jokaikisestä. Ei teidän tarvitse olla millännekään. Takaan, että nämä kyllä kelpaavat ihmisille.“

„Vaan ette saa sanoa kenen ovat.“

„Ka', onko minun pakko sitä kuulutella.“

Lopo teki lähtöä.

„Tulkaa juomaan kuppi kahvia ensin.“

Mutta ei hän malttanut. Kauppainto oli herännyt.

„Torille pitää joutua, ennenkuin väki hälvenee.“

Rouva ja Riikka jäivät katselemaan, kun hän mennä hamppuili portille päin kuormineen.

„Niinkö luulette, että hän penniäkään noista tuo. Sen on näköinenkin“, sanoi Riikka.

„Yhdentekevä. Tuo, tai on tuomatta. Eipähän niistä vahinkoa liene“, arveli rouva.

III.

Muutamissa päivissä oli Lopo saanut kaikki myydyksi. Hän kehui ja ylisteli joka kalua erikseen. Näytti selvästi toteen, kuinka siitä vähällä vaivalla tulisi aivan kuin uusi, milt'ei parempikin. Ja niin huokealla hinnalla sitten! Puolta enemmän sillä oikeastaan olisi pitänyt saada, mutta hän tahtoi niistä vaan päästä niin pian kuin mahdollista ja sen vuoksi hän ne antoi mennä pilkkahinnasta.

Lopo puhui seitsemän ostajan kanssa yhtä aikaa, ja niin kovalla äänellä että sivu kulkijatkin uteliaina pysähtyivät torinkulmassa katselemaan, mitä sillä eukolla mahtoi ollakaan tarjona. Moni myhäili hänen liukkaalle kielelleen ja niille sukkeluuksille, joilla hän puhettaan mausti ja jotka olivat niin karkeata laatua, ettei niitä ole lupa kertoa.

Ennenkuin tiesivätkään, he jo lunastivat itselleen kalun ja uskoivat tehneensä erinomaisen hyvät kaupat.

Iltapäivällä meni Lopo tavaroineen kaupungin ulkopuolella oleviin hökkeleihin ja pyysi, missä ruokaa, missä yösijaa. Lupasi sovittaa sillä, että antaisi „melkein ilmaiseksi“ tavaroitaan, kun eivät siitä vaan hiiskuisi sanaakaan. „Oikean“ hinnan hän sanoi ääneen, mutta korvaan kuiskasi sitten hiljaa, kuinka vähästä hän sen hänelle jättäisi. Ainoastaan hänelle, ei kenellekään muulle.

Hänen hyväntahtoisuutensa meni niin pitkälle, että neuvoi, mikä kalu oli edullisin ostaa, suurensi sen mahdollisia hyviä puolia monenkertaisesti, ja loihti esiin ole-mattomiakin niin elävästi ja varmasti, että sai jokaikisen niitä näkemään. Ja itsekukin uskoi lujasti, että Lopo juuri hänelle oli erityisesti ystävällinen ja avulias. Tietysti hän sitten vastavuorua osotti Lopolle samanlaista kohteliaisuutta.

Tuossa yhdentoista seuduissa hän eräänä päivänä möi viimeiset tavaransa. Oli sinne kokoontunut taskuun koko joukko kuparia ja hopeata, että oikein painoi.

„Kuulettekos! Tokko on rahaa?“

Hän löi hamettaan polvea vasten, että helisi.

„Taidat sinä olla rikas eukko“, sanoi Kennun Ville, kaikkien puotilaisten nöyrä käskyläs, joka samassa sattui tulemaan paikalle ja oli tavallisessa sievässä hutikassaan.

„Ettäkö kosa aiot?“

„Enhän minä tässä kaikkien kuullen, mutta tuonne jos lähdet, kahden kesken“.

„Kuules Villeä, kun ujostelee!“ nauroi joukosta joku.

„Mahtaa olla ensi kertaa elämässä“, arveli toinen.

„En ole tullunna tänne pilkan vuoksi. Vaan min' on tullunna tänne kultani luoksi“, rallatteli Ville ja pyrki halailemaan Lopoä.

„Mene tiehesi! Mikä kutju sinä olet?“

„Onpahan vielä yksi, joka ei tunne Kennun Villeä“, ihmetteli siinä eräs, ja jatkoi, kääntyen Lopoon: „Tämä muuten on koko maailman tuttu.“

„Ja koko maailman narri.“

Lopo tyrkkäsi Villeä ylenkatseellisesti syrjään ja lähti pois.

„Syljetty kaali se vielä kelpaa“ lohdutteli itseään Ville.

„Elä heitä, mistä sen saat käsiisi toisen kerran“, ärsyttelivät häntä muut.

Ville juoksi jälestä ja otti Lopon kiini.

„Eukko, hoi! Kuule! Minnekä sinulla semmoinen kiire. Kuulehan kuin sanon.“

„Pysy erilläsi, ruoja. Minä vähättelen sinusta.“

Lopo mennä hamppuili katua ylös eikä ollut tietääkseenkään, vaikka toinen käveli rinnalla.

„Kuka te oikeastaan olette?“

„Oonpahan —.“

„Eikö passaisi tehdä tuttavuutta?“

„Ei.“

„Kas, kas, kun on ylpeä.“

„Kannattaakin!“

Lopo löi taskuaan vielä kerran, ja kova siellä kolahteli.

„En sitä minäkään ihan tyhjä ole“, kehui Ville. „Tulepas tuonne Liimataiseen, niin tarjoan olutta.“

Lopon sydän sävähti.

„Tarjoisitko tosiaan?“

He sattuiivat olemaan juuri Liimataisen puodin kohdalla. Hän pysähtyi, mutta käänsi silmänsä kuitenkin kadun toiselle puolelle, rouva Kortmanin taloon.

„No, niin paljon kuin sinua vaan suinkin haluttaa.“

Kiusaus oli kova. Yht'äkkiä rupesi suu tuntumaan niin sietämättömän kuivalta ja sydänalassa poltti. Lasi olutta! Taikka pari — kolme! Voi kuinka tekisi hyvää . . .

Niin kauvan hän jo oli vapaana ollut Viisi päivää Eikä niin paljon, että yhtä ryyppyä olisi koko aikana itselleen hankkinut. Tuskin oli mieleenkään juohtunut ennenkuin nyt tuossa paikassa, kun toinen mainitsi oluesta. Ei toden totta olisi liiaksi, jos ottaisi jonkun lasin koska tarjottiin. Kortmanin rouvalta hän ehkä saisi kahvikupin, mutta mitä hän siitä liehusta välitti. Yhtä jos vettä joisi.

„Tule pois, eläkä arvele.“

„Vuotahan —.“

„Mitä sinä siitä pihasta vahtaat?“

Pieni poika palleroinen tassutteli portille, painoi nenänsä kahden säilän väliin ja tirkisteli sieltä suoraan heihin.

„Kauppa-Lopo!“ hän huusi.

Tunsipas! Ihme kumma, ja Lopo kun ei häntä ollut huomannutkaan silloin käydessään.

„Kulta-nuppu! Vai tiedät sinä nimeni.“

„Kauppa-Lopo! Sepä hyvä! Löysi nyt Kennun Ville omansa. Elä mene sivu, kuule, kävästäänhän täällä ensin.“

Ville tarttui oveen, mutta Lopo kiirehti vaan portille taaksen katsomatta. Poika juoksi pakoon.

„Kulta-nuppu, elä jätä, elä jätä. Annahan olla, saan minä sinut kiinni. Saanpas, saanpas kiinni. Ja syliin otan ja vien pois omaksi pojakseni.“

Poika ensin nauroi, mutta kun Lopo liian kovasti häntä puristeli, rupesi hän pelkäämään ja silloin pääsi itku.

Äiti juoksi sisästä hätään.

„Pekka, Pekka, mikä sinulle tuli? Jasso, Lopo! — Laskekaa pois, hän vierastaa.“

„Ette usko, rouva, kun se huusi minua nimeltä tuolla portilla.“

Pekka repäisi itsensä irti ja juoksi äidin helmaan. Sieltä hän sitten kuin turvan takaa tirkisteli Lopoon toi-

sella silmällään. Ja äiti häntä suojeli, laski toisen kätensä pojan kaulalle ja kumartui hänen ylitsensä.

„Ei Lopo ota, elä pelkää.“

Lopo nauroi. Rouva loi katseensa häneen ja huomasi vasta nyt, kuinka rähjäinen hän oli.

Tuoko oli ottanut lapsen syliinsä? Ehkä suutelikin häntä? Ja vankeudessa hän oli istunut. Minkälainen ihminen hän oikeastaan mahtoi olla.

Hän katui sydämessään, että oli ruvennut mihinkään tekemiseen tuonlaisen kanssa. Vanhat muistot nuoruuden ajoilta hänet huomaamatta olivat siihen huokutelleet. Mutta nyt hän koettaisi päästä erilleen mitä pikemmin.

Lopo ei huomannut, kuinka rouvan kasvot synkistyivät, sillä hän innostui leikkimään Pekan kanssa.

„Tu tui, tu tui — uu — äsäsäsä. Tutui — joko minä otan sinut taas. Otanpas, otanpas, omaksi pojakseni otan — — —.“

Hän aikoi väkisen seipata poikaa vieläkin syliinsä.

„Pekka, tule pois lastenkammariin.“

Rouva väistyi kauvemmaksi Loposta, vei poikansa pois ja painoi oven kiinni hänen jälkeensä.

„Mitä teillä muuten on asiaa? Ovatko tavarat jo myydyt.“

„Jok'ikinen nokare. Tässä rahat.“

Hän kaivoi taskustaan kourallisen toisensa jälkeen ja paiskasi kaikki pöydälle.

„Noinko paljon? Ei, mutta sehän on mahdotonta.“

„Lukekaa. En minä edes tiedä minkä verran niitä on.“

„Kolmekymmentä kolme markkaa. Mutta tämähän on kummallista. — Riikka, voitteko käsittää, hän tuo minulle kolmekymmentä kolme markkaa siitä roskasta.“

„Ooho —.“

Riikka käänsi suuren, kummastelevan katseen Lopoon.

„Mitä nyt sanotte, Riikka?“

„Merkillinen ihminen.“

Lopo seisoi kädet puuskassa ja suu leveässä hymyssä.

„Mikä siinä, etten minä tavaraa saisi kaupaksi mene-
mään. Tuokaa vaan enemmän samaa lajia. Emmehän
vielä käyneet aitan vinnillä kahtelemassa. Mennäänpä
sinnekin, ja pytingin alle, ja liiteriin. Tiedän, että on sitä
rojuja kerääntynyt tämmöiseen taloon.“

„Kyllä sitä on. Ja koska ne menevät kaupaksi, niin
— Mutta nyt on Riikalla päivällisen laitto. Jos tulette
aamulla, niin keräilemme ne iltapäivällä valmiiksi.“

„No, sama se.“

„Vaan mitäs olen velkaa näistä entisistä?“

„Ei mitään. Herra jumala, minäkö rupeisin teiltä
rahoja ottamaan. En, en, vaikka mikä olisi. Tarvitsette
ne tarkkaan itsekin, ja minä kyllä tulen toimeen, ei minusta
lukua.“

„Hyvänen aika, Lopo, teidän täytyy ottaa jotakin
vaivoistanne. Välttämättä. En saisi rauhaakaan muuten.“

„Olkaa vaiti, mitä te tyhjää. Jos hyvin käy, minä
vielä myyn talonnekin . . . Niin . . . ja, voi helkkari!
Antaahan olla, ajan kulua . . . sanonko, mitä minulla nyt
on mielessä, vai enkö sano?“

„Sanokaa toki.“

Lopo tuli lähemmäksi ja suihkasi: „Että jos toimitan
teille toisen miehen . . .“

Hän nauroi, mutta rouva väistyi äkkiä taakse päin;
nuo nuuskaiset huulet, takkuiset hiukset, jotka huivin alta
tunkeutuivat esille, haju, joka löyhähti hänelle nenään ja
suuhun, kaikki herätti hänessä vastustamatonta inhoa.

Lopo iski silmää.

„Elkää olko millännekään. On niitä semmoisia kum-
mia ennenkin tapahtunut. Kun vaan tietäisin minkälainen

teille pitäisi olla Kelpaisiko rikas maakauppias? Minä yhden tunnen Leppävirroilla ... leskimies, niin pulska, niin pulska, ettei mihin panna ...“

Rouva jo punastui harmista.

„Niin, saattakaa minut vaan koko maailman pilkaksi ja nauruksi. Se vielä puuttuisi ...“

„Herra siunaa, mitä tuosta nyt noin pahastutte. Enhän minä kuin leikilläni —.“

„Sopimatonta leikkiä semmoinen“.

Lopo kävi hämilleen eikä osannut enää sanoa mitään. Mutta Pekka oli taaskin karannut kyökistä ja entistä rohkeampana hän takaapäin hiljaa hiipi lähemmäksi, nykäisi Lopoä hameesta ja juoksi sitten kirkuen ja nauraen pakoön. Päästäkseen pulasta heitti Lopo koko asian sikseen ja rupesi vehkeilemään Pekan kanssa.

„Malta sinä, vekkuli ... malta, malta ...“

Pekka teki vähän päästä saman tempun uudelleen, ja nyt sieppasi Lopo hänet syliin.

„Ahas, kuinka sinun nyt kävi?“

Rouva kiirehti ottamaan häntä pois.

„Laskekaa irti, Lopo, minä en pidä siitä, että vieraat ihmiset ottavat lapsiani syliin. — Pekka pysyy lasten kammarissa nyt, taikka mamma antaa vitsaa.“

Hän vei kädestä poikaa sisään. Lopo katsoi heidän jälkeensä, katseli noin vaan, mitään ajattelematta. Mutta kurkkuun nousi karvas pala ja vesi täytti silmiin.

„Hulluko minä olen?“ hän mutisi itsekseen, ja nieli, ja ryki.

„Ei apua, tuo karvas pala vaan paisui.“

Rouva palasi kyökkiin takaisin. Lopo kumminkin ennätti pyyhkiä silmistään vedet, ettei rouva mitään huomannut.

„Ehkä minä nyt sitten menen pois ja tulen huomenna hakemaan niitä tavaroita.“

„Ei, elkää menkö vielä. Riikka keittää kahvia.“

„Antakaa olla. Juonmahan sitten toisen kerran.“

„Pian se joutuisi. Ja maksaa tahtoisin myöskin. Otta-
kaa edes nämä kolme markkaa.“

„En huoli, en penniäkään. Hyvästi vaan, huomenna
tulen . . .“

„Mutta Lopo . . .“

Lopo ei enää kuullut, hän oli jo ulkona ja astua tou-
hutti kiireesti porttia kohden.

Vielä sittenkin herahti vesi silmiin.

„Perhana“, hän mutisi itsekseen, „sekö minut nyt noin
herkkäluontoiseksi, sekö jo vaan . . . Ei hän minulle oikeas-
taan sanonut pahaa sanaa . . . tarjosi kahvia . . . tarjosi
rahaa . . . olisi ehkä antanut ruokaakin, kun en rahasta
huolinut . . . ja sentään itkettää. Hupsu, mikä olen . . .“

Hän kiskasi portin auki yhdellä tempauksella ja kään-
tyi harjukadulle, jossa liikkui vähemmän ihmisiä ja joka
myöskin oli suorin tie Sauna-Ullan mökkiin, jossa toivoi
saavansa ruokaa ja yösijaa.

Mutta ei hän monta askelta ennättänyt sinne päin
mennä, ennenkuin joku juoksee ja huutaa hänen jälkeensä.

„Kauppa-Lopo, väntä, väntä!“

Se oli Kennun Ville.

„Istuin ja vahtasin sinua Liimataisen ikkunassa. Mihin
matka? Saanko tulla völjyyn?“

Lopo pysähtyi ja arveli. Kysyi sitten äkkiäpäätä:

„Vieläkö sinä minulle tarjoisit olutta?“

„No, jo no tok'. Käännyttään takaisin. Oikein lemmessä.“

Vielä vihlaishi Lopon sydäntä siinä Kortmanin portin
kohdalla, jonka sivu heidän uudelleen täytyi mennä. Mutta
kapakan ovi aukeni, tutut höyryt löivät sieltä vastaan,
rähinää, melua, olutpulloja, tupakan savua. Mielen karvaus
haihtui. Täällä hän taas oli kuin omalla alueellaan.

Lopo oli ainoa nainen joukossa, senvuoksi hänelle joka haaralta sateli pilapuheita. Mutta Lopo ei ollut mikään variksen poika; tämmöiseen hän sitä paitse oli hyvin tottunut.

„Kas niin“, huusi Ville, „olet sinä näemmä ennenkin lasia kallistanut. Huomasittekos miehet, hän kulahutti sen alas yhdellä nielauksella.“

„Vielä kerran, vielä kerran!“ meluttiin ympärillä.

Lopo osotti tyhjää lasiansa Villelle, joka sen täytti uudelleen.

Suu aukeni, kurkussa mulahti ja lasi oli tyhjä. Hän paiskasi sen pöydälle ja katseli miehiä.

„Sillä lailla!“

„Sietääpä antaa eukolle kolmaskin lasi tuosta tempusta. Tänne olutta, minä tarjoon!“ huusi eräs miehistä.

„Minä myös“, jatkoi toinen.

„Ja minä, ja minä“, kuului yhä useampia ääniä.

„Tuokaa vaan, — kyllä minä aina juoda jaksan siinä missä tekin tarjota. Morjens! Annapa toverilleni myös. Mikä Mölö-Heikki sinä olet, kun et sen vertaa ymmärrä.“

Sille naurettiin, mutta Ville sai lasinsa täytetyksi. Ja sen perästä hän sai sen pyytämättä joka kerran kuin Lopokin.

Lopo riemastui; hän oli kuin kala vedessä. Kaikki huusivat, ja Lopo huusi myös. Ja Lopen ääni se aina ylinnä kaikui. Viimeiseltä hän vaan lauloi ja nauroi; nojautui tuolin selkälautaa vasten, heilutteli päätänsä ja oikaisi jalat suoriksi.

„Hallin Jannen rautikko ravaa Kuoreveden jäätä,

Mattilan Santran hiukset on kammattu toiselle puolen päätä.“

„Hallin muori se käveli ja hienolla äänellä itki,

Kun hänen ainoalla pojallaan oli raudasta hinkselitki.“

„Suu kiinni“, huusi eräs mies toisen pöydän luota,
„Hallin Jannesta ei lauleta siinä huoneessa, missä minä olen.“

„Ka mikä sinä olet tässä komentaja? Minä laulan
mitä tahdon, enkä kysy lupaa keltään.“

Ja Lopo yritti alkaa samaa laulua uudelleen. Mutta
silloin hyppäsi mies ylös, ja pui nyrkkiä Lopon edessä.

„Totteletko, vai etkö? Näytänkö minä sinulle mikä
on mikä?“

„Huuti, ja mene tiehesi siitä“, ärjäsi Lopo vastaan,
„Ville, potkaise pellolle tuo ruoja.“

„Antaa olla, ei riidellä. Voithan sinä laulaa jotain
muuta. — Se, näet, kun on Jannen sukulainen, tuo. Niin
onko kumma, jos suuttu.“

„Kyllä olette hyviä. Totta toisen kerran. Kaunista
joukkoa! Mitähän sanoisivat Kuopiossa, kun tietäisivät,
minkälaisten roistojen sekaan olen täällä joutunut.“

„Mahdoit pysyä siellä. Juukeliako sinä tänne tulit?“
intoili vielä Jannen sukulainen.

„Samaapa minä itsekin ihmettelen.“ Hän kävi toti-
seksi, herkesi heiluttamasta päätään ja katsoa tuijotti yhteen
kohti. „Mikä lienee minua riivannut . . . olen kun musti-
lainen . . . en voi pysyä paikollani . . . sitä kun kerran
nuoresta pitäen tottui tuohon kulkemiseen . . . ensin ker-
juulla . . . sitten tavaran kaupalla . . . kylästä kylään kuin
laukkuryssä . . . sillähän se niin meni luontoon . . . ei
voi enää olla yhdessä kohden . . . ei vaikka mitä tekisi . . .
Ja vaikka minulla aina on niin ikävä sinne kotipuolelle . . .
niitä ihmisiä . . . voi, jos sinä Ville tuntisit . . . luuletkos,
että siellä milloinkaan on minulla tuolla lailla nyrkkiä näy-
tetty . . . hyvänä pitivät aina . . . ja rakkaita olivat
. . . semmoiset pulskat, komeat miehetkin . . . syleilemään
vaan työntääntyivät . . . että oli pahemmassa kuin pulassa
usein . . .“

Jo häntä nauratti taas, pää heilui ja nuuskaa hän veti sieramiinsa oikein kosolta.

Kovempänä entistään kaikui hänen äänensä:

„Elä sinä mammani minua sure, että minun kävi näin,
Vaan sure niitä kauniita poikia, jotka minulta sinne jäi.“

„Heitä pois, mitä sinä niitä enää muistelet“, sanoi Ville, jonka silmät alkoivat kovin veristää, „kun täällä on toisia yhtä hyviä. Mitä on sinulla minuakaan vastaan, sanopas? Syleilemään olen valmis paikalla . . .“

„Oles tuossa . . . mene matkaas . . . annapas kun katson tuota poikaa tuolla portilla . . . herran terttu . . . siinä se taas tirkkii raosta . . . ähäs, ähäs . . . näkeekö hän minut? Ähäs, ähäs . . . joko tulen . . . joko? . . . Tiedätkös kenen se on poika, tuo?“

„Kortmanin rouvan eikös se ole!“

„Niin on . . . Kortmanin rouvan se on . . . Ei antanut äsken minun syliini lasta . . . olin liian huono mielestään . . . kyllä sen ymmärsin . . . tiedätkös, Ville . . . se minuun koski . . . vihlaisi täällä povessani kuin veitsellä . . . Minä kun pienestä pitäen olen hänet tuntenut . . . ja antaisin vaikka silinäni hänen edestään . . . kun se oli niin herttainen . . . „jasso, Lopo . . . sööta Lopo“, sanoi ja suu hymyssä aina . . . , mutta nyt vei lapsen pois . . . enkä saanut häntä itseänsäkään likelle tulla . . . niin, minä itken, Ville . . . minun täytyy itkeä, kun sitä ajattelen . . . Kun-kun-kun-aja-aja-ajattelen.“

„Elä joutavia. Tuommoisesta en totta olisi millänikään. Olisit haukkunut hänet pahanpäiväiseksi ja lähtenyt tiehesi . . . Mutta, elähän huoli, minä vielä kosten puolestasi.“

„Millä sinä kostat?“

„Sären ensin yön aikana tuon lankun.“

„Hyi, koetapas. Ko-ko-koetapas, sanon minä.“

Häntä alkoi kovin nikoittaa.

„Särettävä se on kumminkin, näethän kuinka on huono.“

„Sinä et sitä lankkua säre . . . etkä — etkä tee sille rouvalle mi-mitään pahaa. Jos-jos-jos minun kansani . . . ta-ta-tahdot so-so-sovussa elää. Kuu-kuu-kuu-kuuletkos?“

„No noh, mitä sinä suutut . . . enhän minä kuin leikkiläni . . . luulin sinun tahtovasi . . . Elä ole vihanen . . . juodaan olutta . . . tuokaa pullo vielä . . . Villellä on rahaa kuin roskaa tänäpäivänä. Eikä Ville sure huomista päivää . . . Olen oppinut konstin, jolla helposti saan toista, kun entinen loppuu.“

„Ne-ne-neuvopas minullekin.“

„Kun et sano kellenkään . . . Mutta hiljaa ettei muut kuule. Minulla on hyvät huopakengät . . . melkein uudet . . . Ne asetan Parviaisen puodin eteen . . . itse vahtaan portin takana, ja kun sitten joku ne sieppaa, niin minä niskaan kiinni ja huutamaan poliisia . . . Sitten vaadin sovintoa, ymmärrätkös.“

„Suk-suk-sukkela keino . . .“

„Mutta nyt lähdemme pois, eikös niin?“

Ville katsoi häneen kiiltävin silmin.

„Mi-mihinkä?“ änkytti Lopo.

„Mihinkäs sinä äsken ajattelit mennä?“

„Ullan-sau-saunalle.“

„Lähtäänpä sitten sinne.“

Hoiperrellen he astuivat kadulle. Villen jalat kantoivat vähän paremmin, hän sen vuoksi tukesi Lopoä kainalosta.

Ville alkoi laulun, Lopo siihen yhtyi sen verran kuin nikotukselta sai valtaa. Mutta ääni oli jo käynyt kovin karheaksi.

„Servin Maija se sanoi että lähtääs meidän kotia,
Servin Maija se sanoi että lähtääs meidän kotia.

Juodaan kuppi kahvia

Ja juodaan kuppi kahvia

Ja juodaan kuppi kahvia

Ja pari lasia totia.“

Pekka seisoi säiläportin takana ja seurasi heitä suurilla ihmettelevillä silmillään, kunnes kääntyivät kulmasta vasempaan päin. Mutta he vaan lauloivat ja hoipertelivat; Pekkaa eivät huomanneet, sillä he kulkivat toiselta puolen katua . . .

IV.

Aamulla kun Lopo heräsi, löysi hän itsensä Ullan saunan lattialta. Olkia oli vähän hänen allaan, toppanuttu tyynynään.

Kylmältä tuntui, ja kurjalta kaikin puolin. Paha elämä ja ilkeätä katkua. Ei tiennyt oikein, kuinka pitkälle päivä oli kulunut; jäisestä ikkunasta se vaan hämärtävänä pääsi sinne saunaan.

Nenäkin oli tukossa, ja suussa inha maku. Hyi!

Lopo kääntyi toiselle kyljelleen ja koetti selvittää ajatuksiaan. Hän ei muistanut eilisestä päivästä mitään, ei kerrassa mitään. Ei tiennyt sitäkään, kuinka oli tullut tänne, Ullan saunaan.

Päässä jumisi ja kolkutti. Sisästä nousi karvasta sappea kurkkuun; vähän väliä häntä aina röystäätti.

Ei tehnyt mieli nousemaan. Koko maailma tuntui niin happamelta . . .

Ohoo! Nyt hän sen muisti . . . näki elävänä edessään kapakan, olutpullot, tupakan savun ja humalaiset mie-

het. Muisti omat laulunsa, poikapalleroisen portin takana ja Villen . . .

Senkin, kuinka olivat yhdessä tänne tulleet, ja —

Häntä puistatti. Poika ja mies juohtuivat mieleen sieltä Kuopiosta. Mies, joka ei hänelle milloinkaan sanonut pahaa sanaa, ja jonka papinkirjassa ei ollut pienintäkään pilkkua.

Hän hakkasi nyrkkiään saunan permantoon ja örisi; tunsu helpoitusta, kun oikein koski. Painoi sitten kasvojaan päänalustaan, painoi niin, että oli tukehtua . . . Kunpa tuosta hengestään olisikin niin keveästi päässyt!

Siinä vaan virui, ei viitsinyt nousta eikä viitsinyt ajatella enää mitään. Mutta päätä kolotti ja suussa oli inha maku.

Askeleita kuului viimein ulkoa; porstuassa kolisi ja saunan kuurainen ovi reväistiin selälleen. Kylmän henki puhalsi sisään pitkin lattiata. Lopon hartioita pöyristi; mutta suulleen hän jäi yhä makaamaan, ei nostanut päätänsä sen vertaa, että olisi katsonut, ken sisään tuli.

Puusylyys paiskattiin uunin eteen. Sitten seurasi hetken hiljaisuus; Lopo tunsu luissaan, että häneen tulijan silmät kiintyivät.

„Nyt ala nousta. Herrasväkeä tulee saunaan kello kolmelta. Täytyy siistiä ja panna lämmintä.“

Ullan ääni . . .

Eihän auttanut Lopon muuta kuin totella. Hän nousi istualleen, haukotteli ja kynsi päätänsä.

„Voi, raukka, minkä näköinen olet.“

Vastaukseksi loi häneen Lopo vaan tylsän katseen. Hän pääsi vihdoin seisolleen, ojenteli ruumistaan, ja hieroi silmiään. Mutta sitten hän vajosi hervottomana penkille.

Ulla työnsi puut uuniin ja sytytti.

„Laita, jumalan luoma, itsesi täältä pois. Rouvat, jos vaan näkevät, niin kummat tuli. Eivät uskaltaisi tuon koommin käydä saunassani.“

„Elähän pelkää, kyllä korjaan luuni siksi.“

„Niitä on nyt ruvennut käymään herrojakin siitä lähtien kuin saunat hävitettiin kaupungista pois. Eilenkin illalla, vähän ennen kuin tulitte Villen kanssa oli täällä kaksi tukkipatruunaa. Hyvä, kuin ette sattuneet vastakkain.“

„Ketä olivat?“

„Toista en tuntenut, mutta toinen oli se rikas Sarkanen Viitasaarelta. Nyt kuuluu muuttavan Jyväskylään ja ostavan itselleen talon.“

„Onko jo ostanut?“ Lopon silmät rävähtivät auki, ja vetelyys sillä kertaa katosi.

„Ei vielä. Värjäri Rosvallin kartanoa tuntui ajattelevan.“

„Sieltä rannalta, lutakosta? Jopa tekee hullun kaupan. Kortmanin rouvalta saisi paljon paremmalta paikalta talon ja vallan uuden. Ei semmoisen harakanpesän kuin tuo Rosvallin näyttää olevan. Ja niinkuin hän sen möisi huokeasta.“

„Paljonko tahtoo!“

„No, ei kuin viisitoistatuhatta. Itselleen se on tullut niille maksamaan kolmattakymmentä.“

„Kun olisin tiennyt siitä puhua.“

„Missähän tuo lienee kortteeria? Kestikievarissa varmaan?“

„Eikä kun tässä likellä, Mattilan hovissa. Ettäkö menisit hänen puheilleen? Elä hyvä ihminen, kun olet tuon näköinen. Hän sinua säikähtää. Parempi, jos minä lähtisin. Mutta kun tämän saunan siivoaminen ja lämmitys . . .“

„Kyllä minä toimitan kaikki, jos vaan menet. Sano, että hän sen myö niin huokeasta sen vuoksi, kun muuttaa pois. Ja että se on niin hyvässä kunnossa, ettei suinkaan kymmeniin vuosiin tarvitse mitään korjauksia tehdä. Sisähuoneet, ulkokuoneet, kellarit, joka kohta niin reilua ja pulskaa. Tietäähän, kun itse ovat rakentaneet.“

„Mutta täällä pitäisi pestäkin lauteet ja lattiat ja —“

„Minä pesen, elä ollenkaan sitä sure. Laitan vedet ja kaikki valmiiksi. — Muista sanoa, että siitä pari vuotta sitten tarjottiin kaksikymmentä tuhatta, mutta eivät myöneet, kun maisteri silloin vielä eli. Eikähän sitä kukaan siihen hintaan nytkään möisi, mutta rouva kun ei ole totunut asioita hoitamaan, niin tahtoo päästä siitä irti. Muista sanoa sekin.“

„Kyllä, kyllä. Laita sitten padan alle myöskin tuli ja pane vettä varistumaan. Ihan täyteen se pitää panna, että saavat ammekylpyä, jos tahtovat.“

Ulla läksi ja Lopo alkoi työtänsä. Varisti vettä, pesi lauteet ja lattiat ja penkit. Reuhkasi niin, että hiki oli päässä.

Siinä häneltä unohtui sekä pahoin vointi että muu alakuloisuus. Eikä suinkaan voimia puuttunut vaikka olikin yhtä ja toista kokenut maailman markkinoilla kulkeissaan.

Lasareetissa maannut jo monet kerrat —.

„No niin, huoli niitä ajatella“, puhui hän itsekseen siinä kun hiekan kanssa kuuraili pallia puhtaaksi. „Saa nähdä, tapaako Ulla sitä herraansa.“

Tavannut oli. Hän tulla huohatti henki kurkussa, kun oli viipynyt niin kauvan ja pelkäsi, ettei Lopo maltta- nutkaan laittaa saunaa oikein hyväksi. Ilokseen sitten näki, että olihan se laittanut kumminkin.

„No, kuinka sinun kävi? Kerropas!“

„Hyvin vallan. Oli niin mielissään, kun sai tietää asiasta ja —“

Ulla tukki suunsa, sillä hän muisti tässä sitä markkaa, jonka hän oli saanut juomarahaksi ja joka nyt oli hänellä taskussa. Mutta Lopo siitä varmaan olisi vaatinut osansa, jos vaan sen tiesi. Parasta siis olla mitään virkkamatta.

„Vai niin? Vai oli mielissään. Hän sitten aikoo sen ostaa?“

„Kuinka vaan kaupoissa sopivat. Sinne hän läksi heti.“

„Herran poika! Nyt on hukkapeli.“

„Mikä on?“

„Ei mikään, ei mikään. Minun täytyy lähteä heti kaupunkiin. Voi, surma! Enhän mahda ennättää enää. Hevosellako hän meni?“

„Hevosella. Mutta — miks' niin?“

„Pahuus, etten tullut sitä ajatelleeksi. Mikä pöllö minä olin. Saakuri —.“

„En ymmärrä mitään. Etkö sinä saa suutasi auki, hyvä ihminen!“

„Se menee ja myy sen kahdestatoista tuhannesta, ei osaa vaatia enempää, ellen minä joudu väliin. Kolme-tuhatta sujahtaa poloiselta kuin veteen.“

Hän veti nutun päälleen, tiukensi huivin solmua ja kiirehti menemään.

„Hyvästi, ja kiitoksia kortteerista.“

„Noinko sinä menet kaupunkiin? Silitä, veikkonen, edes päätäsi.“

„En jouda —.“

Hän oli jo maantiellä, työnsi käsillään hiuksia huivin alle otsalta ja juosta hiippasi eteenpäin. Hevonen nousi ylämäkeä, hän koetti sitä tavoittaa.

„Ota, hyvä mies, minua rekeen, että pääsisin pikemmin“, hän huusi.

„Ptruu!“

Mies kääntyi katsomaan olkapäänsä yli.

„Mihinkä semmoinen kiire?“

Lopo hyppäsi hengästyneenä laidalle istumaan.

„Anna juosta aika kyytiä.“

Hän kertoi miehelle, kuinka heidän joutumisestaan riippui, jos köyhä leski, jolla oli monta lasta, voitti tai menetti kolme tuhatta markkaa. Kun mies sen kuuli, löi

hän piiskalla hevosta selkään, eikä monta minuttia viipynyt, ennenkuin olivat rouva Kortmanin portin edessä.

Siellä toinen hevonen jo seisoj odottamassa.

„Joko siitä on kauvankin kuin tulitte?“ kysyi Lopo kuskilta.

Tämä vaan hiukan väänsi päätään.

„Niin mikä sitten?“

Lopo töyttäsi kyökkiin. Ei joutunut hyvää päivää sanomaan.

„Mene kiireesti käskemään rouvaa tänne“, hän huusi hengästyneenä Riikalle, joka parast'aikaa pani pienellä luskalla kahvijauhoja pannuun.

„Ei sitä nyt voi mennä häiritsemään, siellä on vieras.“

„Senpätähden juuri. Ennenkuin ennättää tehdä tuumuksia. Joudu nyt. Taikka minä menen itse.“

„Elä, jumalan luoma. Minä sitten ennemmin —“

Hän nosti pannun syrjempään reiästä ja meni sisään.

Rouva seurasi kohta Riikkaa, sillä tämä oli antanut hätäilevän merkin.

„Mikä on? Jasso, Lopo! Mutta enhän minä nyt jouda. — Luulin olevan tärkeämpääkin.“

Hän aikoi kärsimättömänä vetääntyä takaisin. Mutta Lopo otti häntä hihasta kiinni.

„Sanoitteko hänelle jo hinnan?“ läähätti hän suihkaista.

„Kenelle? Minkä hinnan?“

Rouva väistyi hänestä etemmäksi. Kasvoissa ilmestyi vastenmielisyyttä ja inhoa. Lopon väkevä henkäys oli puhaltanut hänelle suuhun ja nenään.

Lopo ei sitä taaskaan huomannut, innoissaan kun oli.

„Luojan lykky, että ennätin. Sehän tuli ostamaan taloanne, tuo herra, Sarkanen, vai mikä hitto hänen nimensä on.“

„Kuinka sen tiedätte?“

„Pyytäkää kuuttatoista tuhatta ja huojistakaa viiteentoista, mutta ei siitä alle ollenkaan. Hän sen kyllä maksaa.

Minulla kun oli semmoinen hätä, että nyt te sen myötte polkuhinnasta, ennenkuin joudun estämään.“

„Viisitoista tuhatta? Eihän se ole mitenkään mahdollista. Jos saan kaksikintoista —“

„Viisitoista saatte tinkimättä. Elkkä hullunakaan myökö hyvää taloanne vähemmästä. Tarvitsette ne rahat lapsilenne yhtä hyvin kuin Sarkanenkin. Kolmetuhatta, ajatelkaa, ei se ole pieni summa.“

„Minun täytyy mennä sisään.“

„Uskokaa nyt hyvällä: kuusitoista tuhatta —“

„Mutta jos hän säikähtää sitä hintaa ja jättää koko kaupan sikseen?“

„Ei jätä, elkkä peljätkö, kun minä kerran takaan.“

Rouva meni sisään vieraansa luokse ja Riikka hoiti pannuaan taaskin, eikä puhunut mitään.

„Ylpeä se on tuo“, arveli Lopo itsekseen, „mutta minä piittaen hänestä viis.“

„Joko teillä on tavarat koossa?“ hän kysyi viimein.

Rikka nosti pannun tulelta, kaatoi kuppiin ja siitä taas pannuun takaisin, puhdisti suun ja painoi kannen kiinni.

„Kuuletko sinä? Minä kysyin, joko tavarat ovat koossa?“

„Milloinka minä olen niitä joutanut keräilemään. On tässä ollut työtä muutakin.“

„Siinä et olisi kauvan viipynyt. Mutta yhden tekevä Saatan minä vähän päästä tulla uudestaankin niitä hakemaan. Saan sitten kuulla samalla, kuinka talon kaupoissa sopivat.“

V.

Hän meni torille, jossa vielä oli väkeä, vaikka kello jo kävi kahta. Maalaiset eivät kaikki olleet tavaroistaan päässeet ja seisoivat sen vuoksi yhä siinä ostajia odottamassa ja kauppoja hieromassa. Heitä kiertelivät kuin kisat kuumaa puuroa ne keinottelijat, jotka aina odottelivat myöhäistä tuntia ostoksia tehdäkseen, että saisivat sillä tavoin maalaisten tavarat pilkkahinnasta.

Lopo läheni erästä kuormaa, jossa vielä oli suuri voipetty myymättä. Miehen täytyi palastella tavaransa, ja myydä vähissä osissa, että pääsisi siitä pikemmin erilleen ja saisi paremman hinnan. Ostajat tinkivät, mies riiteli. Kauppa kumminkin syntyi. Hän heitti kukkaron kädestään reen pohjalle ja tarttui puntariin.

Mies käänteli ja väänteli puntariaan, milloin hän lisäsi voita nokassa olevaan riepuun, milloin taas vähensi; jäykät sormet eivät hevillä tahtoneet saada sitä kohdallaan seisomaan, ja kun se viimeinkin onnistui, huomattiin, ettei siinä vielääkään se määrä ollut, kuin oleman piti. Uusi työ, samat temput, ja niitä sieti tehdä monet kerrat.

Lopon silmät olivat kiinni puntarissa, niinkuin muidenkin. Mutta huomio oli toisaalla.

Tuo kukkaro pyöri hänen mielessään. Se oli tuomoinen tavallinen maalaiskukkaro, jonka suu oli vedetty nauhalla umpeen.

Ei se tyhjä ollut, ellei aivan täysikään. Lieneekö sisältänyt hopea- vai kuparirahoja. Ehkä vähän paperiakin ja kultaa, kukaties.

Lopo ei nähnyt puntarista mitään, vaikka silmät olivat siihen kääntyneet. Mutta kukkaron hän oivalsi selvään, siinä missä se retkotti reen pohjalla, heinien päällä. Suu oli kallistunut häneen päin ja vetonauha ojentui niin likelle, että melkein kosketti hänen sormiinsa.

Tahtoi väkisenkin temmata kättä sinnepäin. Eihän siinä tarvinnut kuin nykäistä vaan, niin oli kukkaro sillä kertaa hänen hihassaan. Olisikohan koettaa?

Mies reistasi taas parast'aikaa tasapainoa; jokaisen pää lähestyi puntaria.

„Nyt on otollinen aika!“

Joku ääni sen sanoi Lopon sielussa. Sekä sielussa että ruumiissa. Hän tunsu tuon äänen povessaan ja päässään; povessa se alkoi, syöksi sieltä päähän, sieltä poveen takaisin ja päähän jälleen yhä suurempaa vauhtia ylös ja alas, siksi että kaikki oli yhtenä humuna.

Hän heitti vilaukselta hätäisen, himokkaan silmäyksen kukkaraan. Paikallaan se oli, unohdettuna muilta. Viattona, viettelevänä.

Lopon katse muuttui hajalliseksi. Silmät pyörivät ympäri yhdestä toiseen, eivät pysähtyneet mihinkään. Ja käsi lähti ikäänkuin itsestään, omasta tahdostaan liikkeelle.

Hän ojensi päätään puntaria kohden niinkuin muutkin. Seisoi se jo kohdallaan, viivan merkkiä katsottiin miehissä.

„Nyt —!“

Se oli hänellä hihassa! Oikean käden nutunhihassa!

Veri, joka hetkeksi oli seisahtunut suonissa, sävähti nyt tuliseen juoksuun.

„Kun pääsisi tästä kunnialla pois. Ennenkuin ukko huomaa kaivata . . .“

„Ei ole vielä kukaan täysi mitta. Sietää se pienen palan lisää, että naulan viiva hyvin näkyy“, huudettiin miehen ympärillä.

Muut ne huusivat, ei Lopo.

Hän oli vetääntynyt etemmäksi, toisten taakse, ja näytti tähystelevän jotain merkillistä kauvempana kauppakadulla. Jos sitä nimittäin olisi joku huomionsa ottanut.

Mutta eivät ne hoksanneet; eivätkä hoksanneet sitä kään, että hän läksi pois, astui hitaasti ensin, mutta vähän

matkaa kun olisi päässyt, niin jo otti semmoista vauhtia, ettei helmat kantapäitä tavoittaneet.

Kauppakatua hän kulki, siellä kun oli enemmän väkeä. Sitten meni Parviaisen portista sisään, sillä hän oli pannut merkille, että siitä talosta toinen portti vei syrjäkadulle. Täältä hän taas pääsi pujahtamaan harjukatua Kortmaniin ja sen tiesi, ettei häntä sieltä kukaan osaisi hakea jos lankeisikin epäluulo häneen.

Taaskin oli Pekka pihalla. Punaposkisena, ilosilmäisenä, hymysuuna hän juosta teputteli Lopoä vastaan, eikä peljännyt enää ollenkaan.

„Herran terttu —!“

Lopo painoi portin kiinni, vilkaisi taakseen kadulle ja väistyi syrjempään lankun suojaan.

„Tulepas tänne, Pekka, tule! Et usko, mitä Lopo sinulle antaa.“

Hän veti kukkaron esiin ja katsoi, kuinka paljon siellä, oli rahaa.

Vähänpä oli!

„Hyi, hävytöntä, ei kuin kolme markkaa.“

Yksi oli markan raha, kaksi viiskymmen-pennistä, loput kuparia.

Hän otti markan sieltä erilleen, satoi kukkaron suun kiinni ja pisti sen taskuunsa.

Mutta markanrahan hän antoi Pekalle.

„Mene, kultani, ostamaan itsellesi konvehtia tällä Kiljanderin rouvan puodista. Mene, mene! Mutta katso ett'eivät aja päällesi.“

Hän myhäili tyytyväisenä, katsellessaan lankun raosta kuinka Pekka juoksi katua alas

Ei ollut Riikka vielääkään koonnut hänelle myötäviä tavaroita. Väitti rouvan sanoneen, että viitsikö niitä enää noin kaupitella, kun kumminkin tulee pian huutokauppa pidettäväksi.

„Mitä herran nimessä te luulette semmoisella törky-tavaralla saavanne huutokaupassa. Ettehän sitä ilkiä sinne viedäkään“, toimitteli Lopo.

Riikka ei siihen virkkanut mitään.

„Missä se on rouva? Hae hänet käsiini pian.“

„Kun siellä on vieraita.“

„Sekö Sarkanen?“

„Ei, se jo meni pois. Muita on, — rouvia.“

„No, niistä minä vähät.“

Lopo hönttäsi itse sisään, ja suoraa päätä saliin saakka, missä rouvat istuivat. Ovella hän kumminkin pysähtyi ja vilkutti sormea.

„Tulkaapas tänne, rouva, pikkuisen.“

Kaksi vierasta rouvaa siellä oli, kaikki kääntyivät katsomaan Lopoa. Vieraat nauroivat, ja naurahtipa emäntä itsekin, vaikka oli vähän hämillään. Kiiruhtaen hän tuli ovelle, saadakseen Lopoa siitä pois.

„Mitä sanoi, Sarkanen? Syntyikö kaupat?“

„Kyllä. Mutta lähtään tänne, toiseen huoneeseen.“

„Paljonko lupasi?“

„Viisitoista tuhatta. Ei tinkinyt ollenkaan.“

„Näettekös nyt! Mitä minä sanoin. Ilman minua olisitte antanut mennä kahdestatoista. Tokko oli onni, että joudutin tänne ajoissa.“

„Tss! Hiljaa, hiljaa, ettei kuulu saliin. Mitä teillä muuten oli minulle asiaa.“

„Niitä tavaroitahan tulin noutamaan. Maalle menen nyt myyskentelemään, ehkä saan siellä paremman hinnan.“

„Kiitoksia, mutta en minä niitä enää anna.“

„Minkätähden ette anna? Tuon teille taas pari-kolmekymmentä markkaa, hyvää se tekee. Täytyy teidän ottaa irti joka penni, minkä vaan saatte. Huutokaupassa ei makseta semmoisesta tavarasta mitään, saatte uskoa.“

„Vaikka; en minä kumminkaan —.“

„Voi, hyvä jumala, kuinka olette ymmärtämätön. Antaahan olla, kyllä nälkä teitä vielä opettaa. Muistakaa minun sanoneeni.“

„Te pidätte ihan tarpeetonta huolta, hyvä Lopo. Että pääsisitte rauhaan, niin minä nyt ilmoitan teille yhden asian, joka vielä on salaisuus. Jos lupaatte olla siitä puhumatta.“

„Lupaan, tietysti lupaan. No, mikä se on? Menettekö naimisiin?“

„Ei, mutta olen saanut hyvän paikan. „Åbo Tidningin“ korrektuurin lukijaksi, Turkuun.“

„Minkä lukijaksi?“

„Korrektuurin. Siitä saan tuhat neljäsataa palkkaa. Niin, ettei minulla tule olemaan mitään hätää.“

„Ooho? — Milloinka —?“

„Eilen illalla sain postissa kirjeen. Mutta nyt minun täytyy mennä sisään vieraiden luokse.“

„Elkäähän vielä, kuulkaa kun sanon. — Ettekö sitten — enkö minä sitten voi olla minäkään apuna? Pyykinpesussa taikka semmoisessa?“

„Kiitoksia, minulla on entiset pesijät.“

„Huoneitten siivoamisessa, astiain kuuraamisissa, osaan minä tehdä jos mitä.“

„En minä nyt tarvitse. Hyvästi vaan ja kiitoksia vaivoistanne. Minun täytyy mennä.“

„Te sitten muutatte Turkuun? Kuinka pian?“

Rouva ei ollut enää kuulevinaan. Hän meni takaisin vieraiden luokse ja jätti Lopon siihen seisomaan.

Ensin Lopo sitä tuskin huomasi, ihmeissään kuin oli tuosta odottamattomasta uutisesta. Mutta hän heräsi, kun rouva veti ovea kiinni jäljessään.

Sinne hän nyt meni kesken puheen! Ja Lopolla kun olisi vielä ollut niin paljon kysyttävää ja toimitettavaa hänelle.

„Pahuus kaikkiakin“, hän mutisi itsekseen. „Mitä ne ovat, nuo rouvat? Ajaisi heidät hiiteen.“

Lopo nykäisi hiukan sormellaan ovea. — Se meni raolleen; hän tirkisti sisään.

Siellä ne istuivat sohvassa ja nauraa virnuttivat rouvalle, joka nyt palasi heidän luokseen.

„Mikä kummallinen konnesanssi —?“

„Voi, sanokaas muuta!“

Rouva oli selin Lopoon, ettei tämä voinut nähdä hänen kasvojaan. Mutta äänessä oli harmin sekaista hymyä.

„Minä olen aivan hukassa hänen kanssaan.“

„Mikä ihminen se on?“

„Ajatelkaa, — eräs huono nainen. Hyvin, hyvin huono nainen. Joka on istunut linnassa ja — taivas ties', mitä kaikkea hän on tehnyt. Uh, minulla on hänestä oikein vaikea. Kun hän tulee likelle, niin ihan rupean voimaan pahoin. Uh!“

„No mutta miksi kärsit häntä? Käskisit pois.“

„En ilkiä, kun hän, raukka, kumminkin tarkoittaa hyvää. Hän on tuntenut minun ennen nuorena ja tahtois nyt välttämättä jollakin tavalla minua palvella.“

„Palvella? Ooh, usko sitä! Tahtoo vaan päästä taloon että voisi varastaa.“

„Sinä olet liian hienotunteinen, armas Augusta“, sanoi toinen, „tuommoisten kanssa se on aivan tarpeetonta. Sano sinä vaan suoraan, ettei hänen sovi tungetella luoksesi tuolla tavalla.“

„Ei, mutta kuinka hävyttömiä ne ovat!“ päivitteli vielä ensimmäinen rouva, „kun pakkaantuu vaan niin rehevästi saliin saakka, aivan kuin olisi meidän vertaisemme. Varmaan hän olisi pian istunut sohvaan, ellei Augusta mennyt häntä peräyttämään.“

„Huomautitko häntä edes siitä? Tietysti et. Voi mikä lapsi sinä olet.“

„Ei, kyllä minä osotin hänelle selvään, etten suvaitse häntä. En luule hänen enää toista kertaa tulevan.“

„Mutta jospa hän ei ymmärtänytkään tarkoitusta, vaan ilmestyy taas vähän päästä uudelleen?“

Vieraat nauroivat.

„Sitten ei auta muu kuin suora puhe“, päätti Augusta rouva.

„Kuinka se kuuluu?“

„Te olette huono nainen, teidän kanssanne ei kunnialliset ihmiset tahdo olla missään tekemisessä.“

„Ja niin siivoton, voit lisätä, että saastutatte ilman huoneissa pelkällä käynnilläänne —.“

Tähän saakka Lopo kuunteli keskustelua. Joka sana oli kaikunut selvästi hänen korvissaan, niin selvästi ettei hän enää mitään muuta oivaltanut.

Riikka kulki kahvitarjottia kantaen hänen ohitsensa saliin.

„Mitä se Lopo täällä yksikseen —?“ hän sukahti mennessään.

Ei kuitenkaan katsonut häneen sen tarkemmasti, kiire kun oli.

Lopon henkeä ahdisti; hän läksi pois, ulkoilmaan.

Pekka tuli juosten häntä vastaan, kädessä suuri paperipussi, täynnä konvehtia. Suussakin oli hänellä semmoinen suunnaton palanen, että poski oli pullollaan.

„Noin — pal-jon!“ hän huusi ja osotti Lopolle pussiaan.

Lopo ei häntä nähnyt, vaikka sivuutti niin läheltä, että Pekan ojennettu käsi häneen kosketti.

Pekka pysähtyi vähäisen ja kääntyi katsomaan. Mutta kun portti löi kiinni Lopon jälkeen, ei Pekka hänestä enempää huolinut, vaan juoksi riemuissaan sisään näyttämään Riikalle ja mammalle ja toisille lapsille, mitä oli saanut rouva Kiljanderin puodista, siltä hyvältä Maria nei-

diltä, joka aina ennenkin hänelle oli kaupantekijäisiä antanut, kun mamma laittoi rihmarullaa ostamaan taikka kengän-nauhoja.

Mutta Lopo sillä välin otti kiireitä askeleita Kuopioon vievää maantietä kohden. Ei hän juuri mitään tiettyä ajatellut; korvissa vaan soi yhä rouvien sanat ja elävästi hän näki heidät vieläkin edessään kaikki kolme, semmoisina kuin he siellä salissa pöydän ympärillä istuivat!

„Te olette huono nainen, teidän kanssanne ei kunniallinen ihminen tahdo olla missään tekemisessä.“

Hänen päätänsä viepoitti; olipa vähällä paiskata syrjään välistä. Hartiat menivät kumaraan ja pää painui alas. Tuntui kuin olisi hän äkkiä vanhentunut kauheasti.

Mutta jalat hamppuivat eteenpäin, kuin olisi tuli kantapaissa ollut.

Weilin'in nurkalla seisoivat katupoikia koko liuma.

„Härnätään, härnätään“ kävi suihke heidän välillään, ennenkuin Lopo vielä maillekaan ehti.

„Hilivoo! sanoi Sorsan Ulla, kun hirrestä pääsi.“

„Moron mamma! Tule vaan tänne, saat sirua silmään, pyryä polveen, löylytystä takaa päin.“

„Toroi, turakki, kakpusivai!“

Lopo ei ollut heistä tietääkseenkään; ei kääntänyt päätä, ei sanaa sanonut, vaikka pojat juoksivat jäljessä, nykivät ja repivät, viskelivät lunta ja nakkelivat jääpala-silla. Poikia harmitti kun eivät saaneet häntä suuttumaan. Aina tulliportin taakse he eukkoa kyydittivät ja yltyivät kiusanteossa jo niin, että viimein töyttäisivät hänet maantien raviin kyljelleen. Sitten he kumminkin säikähtivät, ja juosta vilistivät tiehensä, kun Lopo ei noussutkaan ylös, vaan jäi liikkumattomana siihen makaamaan.

Ei häneen kumminkaan pahasti sattunut, muuten vaan ei välittänyt pyrkiä pystyyn, koska hänelle oli juuri yhden

tekevä, missä oli, miten oli, tai oliko olemassa ollenkaan. Hän odotti vähän aikaa, että sammuisiko elämä tuohon paikkaan, mutta kun ei siltä tuntunut, täytyi hänen kömpiä jaloilleen taaskin ja jatkaa matkaa eteenpäin.

Hautausmaan ohitse hän kulki, aidan yli ristit ja valkoiset taulut mustine kirjaimineen häntä katsoivat. Mutta Lopo ei niitä nähnyt, riensi vaan eteenpäin yhä.

Hevosia tuli täyttä laukkaa kaupungista päin. Reessä istui humalaisia miehiä, jotka kirkuivat ja huiskivat piiskoillaan. Olivat vähällä ajaa Lopon ylitse.

„Pois tieltä, akka, täältä miehiä tulee!“

Mutta väistyä heidän täytyi, sillä Lopo ei ollut heistä milläänkään!

Samassa kääntyi Lohikosken tieltä kaksi herrasneitiä; avokorvaisia, hienon-näköisiä, lyhyissä karvareunus-palttoisinaan, jotka istuivat kuin valetut ruumista myöten.

He puhelivat ja nauroivat keskenään aivan kuin rouvatkin äsken.

Lopo säpsähti; hän veti huivin paremmin silmilleen ja pitkitti matkaansa.

Vasta Taulumäen kohdalla, pari virstaa kaupungista hän selveni sen verran, että huomasi kulkevansa Kuopioon päin. Ja silloin heräsi hänessä yht'äkkiä semmoinen kipeä ikävä, että oikein kirveli povea. Kun olivat niin kaukana, mies ja poika! Likelle viikon hän saisi kulkea ennenkuin perille ehti!

Ja kuka sen tiesi, vaikka olisivat jo kuolleetkin tällä välin! Olihan siitä monta kuukautta kun hän sieltä läksi, eikä pitkään aikaan hän ollut kuullut heistä mitään. Kuopion rahtimiehiä oli tavannut pari päivää sitten, mutta nekään eivät edes tunteneetkaan heitä.

Lopo astui kiivaammin näitä miettiessään. Siinä oli pitkän matkaa aukeata; vihainen tuuli pieksi kasvoja, huh-

toi helmoja. Polvia palelsi, hän koetti rientää, että pääsisi metsän suojaan.

Mutta ennenkuin hän sinne ennätti, rupesi sydänalassa niin kovin hiukaisemaan, että melkein pyöräytti. Kaiken päivää hän sitä kyllä oli tuntenut, vaikkei huolinut välittää. Vaan nyt nousivat sisukset semmoiseen porinaan, ettei auttanut muuta kuin poiketa mökkiin, joka oli siinä tien vieressä, pyytämään einettä, erinomattain kun ei tienyt, miten pitkältä oli seuraavaan kylään. Hän, näet, oli tullut Mikkelin tietä, jonka vuoksi tämä, joka suorasti vei Kuopioon, oli hänelle vallon outo.

Huono mökki se oli, pahanpäiväinen, Yksi ainoa tupa, sekin kallellaan, ikkunat rikki. Hevonen seisoi rekineen ulompana, heiniä edessä.

Lopo ei siihen sen enempää huomiota pannut, vaan astui sisään. Ulkonakin jo hämärteli, mutta tuvassa oli niin pimeää, ettei Lopo alussa varsinkaan tahtonut eroittaa mitään. Ihmisiä siellä oli, sen verran hän kuitenkin sai huoneesta tolkkua.

Lopo teki hyvän illan ja siihen vastattiin. Naisen ääni kuului uunin kupeelta.

Häntä Lopo lähestyi; pyysi ruokaa maksua vastaan. Kiire oli, täytyi lähteä vielä taipaleelle, että pääsisi vielä jonkun verran matkaa eteenpäin, ennenkuin yö tavoitti. Tyytyi siihen, mitä sai, kalaa, leipää, voita ja kaljaa ryyppättäväksi.

Päreesen pistettiin tuli, että hän näki syödä. Loitompana istui miehiä, mutta ne olivat herenneet äänettömiksi, tupakoivat vaan ja syljeksivät. Välistä loivat syrjäkatseen Lopoon, kun tuo ei näyttänyt olevan likiseudun ihmisiä.

Lopokaan ei puhunut mitään; taukoamatta hän liikutti leukojaan, haukkasi palaa, puri ja nieli. Sillä välin menivät hänen silmänsä aina pärevalkeaan; mutta ajatuksissaan

hän sen vaan teki, ei hän pärevalkeata oikeastaan katsellut, sen oli kyllä ennenkin nähnyt.

Muualla hänen mielensä oli; nyt vasta hän selvästi tajusi, mitä oli kuullut Kortman'issa, salin oven takana. Hän kertoi muistossaan kaikki, ja vaikka hän itselleen aina vakuutti, ettei tämä ollut mitään uutta, että hän tämän varsin hyvin oli tiennyt aikoja sitten, ettei hän saanut siitä rouvaa enemmän kuin niitä toisiakaan moittia, koska oli sen vallan hyvin ansainnut, niin karvaalta alkoi kuitenkin lopulta kurkussa tuntua eivätkä palaset tahtoneet enää oikein mennä alas.

Mutta ehkäpä tuo jo riittikin. Hän nousi ylös ja veti kukkaronsa esille.

„Mitäs olen velkaa?“

Vaimo tuli tarkastamaan, minkä verran ruoka oli kulu-
nut, voidakseen muka määrätä kohtuullisen hinnan; vaikka hän oikeastaan koko ajan oli sielussaan laskenut, kuinka paljon tuosta ateriasta mahdollisesti voisi kiskoa.

Lopo oli aukaissut kukkaronsa ja odotti; vaimo siinä vielä aprikoitsi. Eivät kumpikaan älynneet, että penkiltä miesten joukosta eräs nousi ja läheni heitä, silmät kukkaroon teroitettuna.

„Minun kukkaroni!“ hän ärjäsi ja kaappasi sen samassa äkkiä Lopon kädestä.

Lopo jäi seisomaan ja suu unohtui auki. Mutta silmänräpäykseksi vaan. Seuraavana hetkenä hän jo tajusi asemansa.

„Sinun kukkarosi? Se on valhe. Omani on, vaikka valalle veisit.“

„Poliisikamariin paikalla! Kyllä minä näytän . .“

Lopo huusi ja mellasteli. Vaan kun ei siitä ollut apua, ja miehet väkisin veivät hänet rekeen, alkoi hän rukoilla armoa.

Ei armoa ensinkään! Kukkaron omistaja oli kiukuisaan; hän halusi kostoaa. Lopo sai itkeä ja rukoilla reen pohjalla niin paljon kuin tahtoi, hän löi vaan hevosta selkään ja antoi sen vilistää kaupunkiin päin.

„Vai minä sinua vielä armahtaisin! Ja päästäisin irti, että voisit toisenkin kerran varastaa.“

„Anna anteeksi! Elä, hyvä mies, vie minua vankeuteen. Ikuiseen joudun. Tämä oli kolmas kerta.“

„Sielläpähän sitten lienet korjuussa.“

„Kestää siellä istua. Olen vasta alun viidettäkymmentä. Ehkä jatkuu ikää vielä parikymmentä vuotta. Taikka enemmänkin. Ja linnassa vaan aina, aina. Herra, armollinen Jumala! Kolmen markan tähden!“

„Kukas käski sinua varastamaan.“

Oli jo aivan pimeä, kun he kaupunkia lähenivät. Mies ei ajanutkaan tulliportille saakka, vaan kääntyi oikotietä, joka vei suoraan harjukadulle.

He ajoivat Kortman'in ohitse. Kartanolla oli hiljaista ja rauhallista. Ikkunoista loisti tuli, eikä oltu salissa laskettu verhoja alas. Rouva soitti pianoa, lapset tanssivat.

Mies kehoitti hevostaan, se juoksi alamäkeä että jalat kopsivat ja heitti likaisia lumipallia heidän kasvojaan vasten.

Mutta Loposta tuntui kuin olisi häntä elävänä hautaan viety. Ja hän itki, — itki katkerampia kyyneliä. kuin milloinkaan ennen.

